श्री पार्श्वनाथाय नमः

॥ ॐ ॥

श्री जीवदया उपर.

हरिबल मच्छीनी कथा.

सझायो सहित.

प्रातः स्मरणीय पूज्यपाद गुरुणीजी महाराजश्री
मगनश्रीजी महाराजना स्मरणार्थे.

तेमनी मुख्य सुविहित शिष्या मानश्रीजी तथा
चतुरश्रीजी महाराजना सदुपदेशथी
चतुर्विध संघना उपयोग माटे

छपावी प्रसिद्ध करनार.

खंभात निवासि

मास्तर उमेदचंद रायचंद.

मु. अमदावाद ठे. पांजरा पोळ.

श्री सूर्यप्रकाश प्रिन्टींग प्रेस कालुपर टंकशाळ-अमदावाद.
पटेल मूळचंदभाइ त्रीकमलाले छापी.

संवत १९८२ वीर निर्वाण सं. २४५२ सने १९२६
आवृत्ति १ ली प्रत ७५०

कीमत ०-४-०

श्री पार्श्वनाथाय नमः

॥ ॐ ॥

श्री जीवदया उपर.

हरिबल मच्छीनी कथा.

सज्झायो सहित.

प्रातः स्मरणीय पूज्यपाद गुरुणीजो महाराजश्री
मगनश्रीजी महाराजना स्मरणार्थ.

तेमनी मुख्य सुविहित शिष्या मानश्रीजी तथा
चतुरश्रीजी महाराजना सदुपदेशथी
चतुर्विध संघना उपयोग सारु

छपावी प्रसिद्ध करनार
खंभात निवासि
मास्तर उमेदचंद रायचंद.
मु. अमदावाद ठे. पांजरा पोळ.

श्री सूर्यप्रकाश प्रिन्टींग प्रेस कालुपर टंकशाळ-अमदावाद.
पटेल मूळचंदभाइ त्रीकमलाले छापो.

संवत १९८२ वीर निर्वाण सं. २४५२ सने १९२६
आवृत्ति १ ली प्रत ७५०
कीमत ० ४-०

अर्हन्तो भगवन्त इन्द्रमहिता सिद्धाश्च सिद्धिस्थिताः,
आचार्या जिनशासनोन्नतिकराः पूज्या उपाध्यायकाः ।
श्री सिद्धान्तसुपाठका मुनिवरा रत्नत्रयाराधकाः,
पञ्च ते परमेष्ठिनः प्रतिदिनं कुर्वन्तु वो मङ्गलम् ॥ १ ॥

अर्थः—अरिहन्त भगवान इन्द्रथी पूजाएला छे, सिद्धो मोक्षमां रहेला छे, आचार्य महाराज जिनशासननी उन्नति करनारा छे. उपाध्यायजी पूज्य छे, श्री सिद्धान्तनो सारी रीते अभ्यास करनार (ज्ञान दर्शन चारित्र रूप) त्रण रत्नना आराधक मुनिवरो छे. ए पांचे परमेष्ठि हमेशां तमारुं कल्याण करो.

सकल कुशलवल्ली पुष्करावर्तमेघो,
दुरिततिमिरभानुः कल्पवृक्षोपमानः ।
भवजलनिधिपोतः सर्वसम्पत्तिहेतुः,
स भवतु सततं वः श्रेयसे शान्तिनाथः ॥ २ ॥

अर्थः—(शान्तिनाथ महाराज केवा छे ते कहे छे) संपूर्ण कल्याण रूप वेलीने माटे पुष्करावर्त मेघ समान छे, वळी पापरूपी अंधकारने दूर करवाने सूर्य समान छे, कल्पवृक्षनी उपमावाळा छे, संसाररूपी समुद्रमां वहाण समान छे, सर्व संपत्तिना हेतु छे एवा शान्तिनाथ भगवान निरंतर-मारा कल्याण माटे थाओ. २.

प्रस्तावना.

सुज्ञ जैनबंधुओ अने व्हेनो,

आ नानकडा पुस्तकनी प्रस्तावनानी जरूर होयज नहीं. परंतु आ पुस्तक प्रसिद्धिमां केम आव्युं ते जणाववानो खास जरूर होवाथी आ प्रस्तावना रूपे बे बोल लखवा धार्युं छे. सुज्ञ बंधुओ आ जैनधर्मनुं मूळज जीवदया छे. दयातो घणाओ पाळे छे, पण आ हरीबल मच्छी हतो जीवहींसा करवानोज जेने रात दीवस अभ्यासज छे तेवो एक हींसक जीव पण परमकृपाळु मुनी महाराजना उपदेशनुं पान करीने जेने नीयम लीधो अने ते संपूर्ण टेकथी साच-

च्यो अने तेनुं फल पण तत्काळ मल्युं विगेरे हकीकत जाणवा जेवी छे. तो ते आ पूस्तक आध्यंत वांचवाथी खात्री थशे. आ पुस्तक परमपूज्य सद्‌गन गुरुणीजी महाराज श्री मगनश्रीजीना स्मरणार्थे प्रगट करवामां आव्युं छे. कारणके तेमनो तेज उपदेश हतो तेओ साहेबनुं टुंक वृत्तांत नीचे मुजब छे.

सद्‌गन गुरुणीजी महाराज श्री मगनश्रीजीनुं टुंक वृत्तांत.

आ गुरुणीजी महाराजनो जन्म मारवाडमां आवेला जावाल गाममां थयो हतो तेओ बाळपणथीज धर्म उपर रागी हता. तेओ साहेब ३० वरसनी नानी उमरमां वैधव्य पाम्या हता. पछी तेओ गुरु तथा गुरुणीजी महाराजनो सचोट उपदेश लागवाथी वैराग्य पाम्या अने ३० वरसनी नानी उमरमां घणी धामधुम साथे जावालमांज दिक्षा लीधी पछी अनेक देश देशांतर विचरी घणा जीवोने बोध आपेलो छे तेना परीणामे तेमनी शिष्या प्रशिष्यामलीने–४०–५० साध्वीओ तेमना संघाडामांहाल पण विचरे छे.

मारवाड देशमां जो धर्मनो उद्धार करनार होयतो आ गुरुणीजीनोज मोटो उपकार छे मारवाडमां प्रथम दिक्षित पण आज गुरुणीजी छे के जेना उपदेशथी घणा मारवाडीभाइओ तथा व्हेनोने भक्ष्या भक्ष्यनुं स्वरुप समजावी धर्म रागी करेला छे. आ गुरुणीजी महाराजे देश मारवाडना जावाल गाममां संवत १९७९ ना अशाड वद ३ काळ कर्यो हतो तेमना स्मरणार्थे तेमना भक्तोनी सहायताथी आ नानकडु पुस्तक तेमज एक बीजुं पुष्प प्रकरणमाला नामनुं मोटु पुस्तक बहार पडयु छे तेमां तेमनुं सविस्तर जीवन चरित्र आपवा साथे जे जे भाइओ व्हेनोए आर्थीक मदद करेली छे तेना मुबारक नाम पण आपवामां आवेला छे. माटे विशेष जाणवानी इच्छावालाए ते पूस्तक जोइ लेवुं. एज सुज्ञेशुकीं बहुना.

संवत १९८२ ना माहा सुद ५ ने सोमवार.

ली०
प्रसिद्ध कर्त्ता.

प्रातः स्मरणीय पूज्यपाद गुरुणीजी महाराजश्री मगनश्रीजी.

जन्म संवत १९०६ देवलोक पाम्या.

सं. १९७९

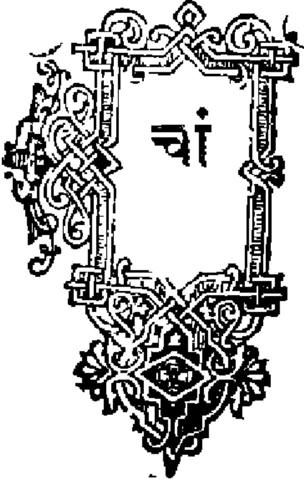
दिक्षा स १९३७ अशाड वद ३

॥ श्रीमान् पूर्वाचार्य कृत ॥

श्री जैन कथा संग्रह.

જીવ દયા ઉપર.

हरीबळ मच्छीनी कथा.

दी (रुपु) अने सुवर्णादिक लक्ष्मीए करी विराजमान एवा कांचनपुर नगरमां, सर्व वैरी राजाना सैन्यने त्रास पमाडनारो वसंतसेन नामे राजा राज्य करतो हतो, तेने इंद्राणीनारुपने जोते एवीवसंतसेना नामे पटराणी हती; ते राजा राणीने कांइ पुत्रादिक न होवाथी तेओ मानतां इच्छतां एकदा घणा मनोरथे गुणनुं पात्र एवी वसंतश्री नामे पुत्री थइ. ते जुवान पुरुषना मनने उन्मादनी करनारी जाणे ए वसंतरुतुनी मुर्तीज होय नहि ! ! ! ते वसंतश्रीने योग्य वर तेनो पिता घणोए जुए छे. तथापि मळतो नथी.

हवे एज नगरमां प्रकृतिये भद्रक अने पाणीमां जाळ नांखवामां निपुण एवो हरिबळ नामे मच्छी रहेतो हतो तेने अनार्यमां शिरदार अने परिणामे दुष्ट एवी सत्या

नामे भार्या हती तेनाथी हरिबल सदाय बीहितो उद्वेगता पामतो रहेतो, परंतु सुख तो स्वपनामां पण देखतो नहीं.

कह्युं छे केः—

कुग्रामवासःकुनरेंद्रसेवा । कुभोजनंक्रोधमुखीचभार्या ॥
कन्यावहुत्वंचदरिद्रताच । षड्जीवलोकेनरकानिसंति ॥

अर्थः-नठारा गाममां वसवुं, नठारा राजानी सेवामां रेहेवुं, नठारुं भोजन जमवुं. अने क्रोधायमान मोढावाळी स्त्री तेमज घणी कन्याओनी प्रजा, अने दारिद्र ए छ आ मृत्युलोकने विषे नर्क समान छे.

एकदा ते हरिबळे नदी कांठे कोइ मुनिने देखी नमस्कार कर्यो, मुनिए. पुछयुं हे भद्रे ! कांइ धर्म जाणे छे ? ते बोल्योः-महाशय ! स्वकुळाचार तेज धर्म छे, एम हुं जाणुं छुं, ते उपरांत बीजो धर्म जाणतो नथी; तेथी ते धर्म एकाग्रचित्ते आराधुं छुं. ते वारे मुनिये कह्युं-ते तो मात्र वचनथी धर्म कहे छे, तेटलोज धर्म तुं माने छे, पण ए धर्म नथी. कुळधर्म तो कोने कहीए ? ते तुं सांभळः-हे भद्र ! जेनो पिता दुर्भागी, दुराचारी, दुर्विनित अने दासपणुं इत्यादिकथी महानिंदित एवो हीणो कुळाचार सेवतो होय, ते दीकरो छांडे नहीं, ते शुं जाणे छे ? ना ना ! एवो कुळाचार ते धर्म न जाणीश. धर्म तो जीवदयाने कहीए, जे माटे जीवने राखवो. तेज धर्म वांछित अर्थने आपनार कल्पवृक्ष सरखो छे. अने जे प्राणी जीवने हणे छे, ते निरंतर दुःखनी श्रेणिने भोगवे छे. एक जीवदया ते अनेक दुःख श्रेणीनी टाळनारी अने अनेक सुखश्रेणीनी आपना-

री छे; माटे जो तुं दुःखथी उद्वग पाम्यो होय, दुःख टाळवुं वांछतो होय, अने सुख पामवानी अभिलाषा राखतो होय, तो हे धीवर! तुं जीवदया पाळवानो उद्यम कर. ते वार्ता सांभळी धीवरे प्रीति पामी मुनिने कह्युंः-हे! स्वामिन्! दया तेज सत्य धर्म छे, पण मारुं मच्छीनुं कुळ छे माटे जेम रांकना घरमां भोजन न घटे, तेम धीवरना घरमां जीव दया केम घटे ? मुनिए कह्युं जो तुं सर्वथा न छांडी शके, तो मात्र तारी जाळमांजे पहेलो मत्स आवे, तेने तुं जीवतो मुकजे. जो तुं एटलो नियम रुडी रीते पाळीश तो, वडना अंकुरोने पाणी सींचवाथी जेम वडनो विस्तार थाय, तेम व्रत रुप वृक्ष पण रुडा भावरुप जळे सींचवाथी अनंत अतुल फळनो आपनार थशे. आवुं मुनिनुं वचन सांभळी ते नियम पाळवो सुलभ जाणी हरिबळे ते व्रत हर्षथी अंगीकार कर्युं.

पछी पोताना आत्माने कृतार्थ मानतो एवा हरिबळे नदीना ऊंडा जळमां जाळ नांखी. ते नांखतावेंतज ते नियमनुं अतुल फल देखाडवा माटे एक मोटो मत्स जाळमां आव्यो. त्यारे लोभना समुहने रोकीने ते हरिबळे जेवामां ते मत्स जाळमां आव्यो, तेज समये पोतानो नियम राखवा ते मत्सने गळे एक कोडी बांधीने तेने जळमां नांखी दीधो. वळी जाळ नांखी के तरत तेज मत्स निर्भयपणे ते जाळमां आव्यो, तेने पण तेमज नांख्यो. एम जेटली जाळ नांखी, तेटली वार तेना तेज मत्सने आवतो जाणी ते स्थानकने छोडी दइ ते बीजे स्थानके जाळ नांखवा लाग्यो तो पण पाछो तेनो तेज

मत्स जाळमां आववा लाग्यो. एम स्थानक बदलतां बद्-लतां संध्याकाळ थइ तो पण तेनो तेज मत्स आववा लाग्यो; तो पण ते हरिबळने लगार पण पश्चाताप थयो नहीं अने पोतानो नियम द्रढ राखवा माटे आपदामां पण धीरता मुकी नहीं. सांझ समये ते मत्सने पाछो पाणीमां मुक्यो. त्यारे तेज मत्स मनुष्यनी वाणीए बोल्यो. –हे साहसिक! त्हारा साहसथी हुं त्हारो उपर तुष्टमान थयो छुं, माटे वचन माग ते सांभळी हरिबळे विस्मय पामतां छतां ते मत्सने कह्युं के, तुं मत्स थइने मने शुं आपीश? ते कहे. त्यारे मत्स बोल्यो–तुं मने मत्स न जाणीश, हुं लवण समुद्रनो अधिष्टायक देवता छुं. अहिं समय विचारीने त्हारा नियमनी द्रढ मर्यादा में दीठी, कारण के घणा जन तो व्रत लेताज नथी. अने केटलाएक ले छे, तो लेइने पाळता नथी; परंतु नियम लेइने जे बरा-बर पाळे, एवा त्हारा सरखा पुरुष तो ओछा छे! माटे तारा नियमनी द्रढता देखीने हु तुष्टमान थयो छुं, तथी तुं जे वरदान मागीश, ते हुं आपीश; एवुं बोलवुं सांभ-ळी हरिबळे हर्ष पामीने कह्युंः–हे देव! ज्यारे मने कांइ पण आपदा पडे त्यारे तत्काळ तेमांथी मने तमे छोडाव-जो, हुं ए वचन मागुं छुं, देवता ते वात अंगीकार करी वरदान आपी अद्रष्य थइ गयो.

हवे ते हरिबळ मत्सना अलाभथी पोतानी स्त्रीथी बीहीतो छतो नगरनी बहार कोइ देवकुळमां आवी वि-चारवा लाग्यो के, म्हारे बे प्रकार शंका भरेला थया, तेमां एक तो हुं धीवर छुं, बीजुं धीवर छतां मने वहेलुं निय-

मनुं फळ मळ्युं ! ते कोनी पेठे ? तो के, जेम चक्रवर्ती प्रभाते डांगेर वावे, अने सांजे लणे, तेम मात्र एकज जीव उगार्याथी देवताए तुष्टमान थइ वचन आप्युं, तो हवे सर्व जीवनी दया पाळुं तो वळी केटलुं फळ प्राप्त थाय?

माटे धन्यमां धन्य तेने के, सर्व जीवने उगारता हशे! अरे ! धिक्कार हजो मने के निरंतर जीवने हणुं छुं जो कोइ उपाये म्हारी आजीविकानो निर्वाह थाय तो सुकृतनी नाश करनारी एवी हिंसाने विष लतानी पेठे हुं तत्काळ छांडुं. जेणे आ भवने विषे धर्मनुं फळ दीठुं छे, अने प्रकृतिये भद्रक छे तेवानुं कल्याण थाय छे.

हवे जेवामां एवी रीते हरिबळ चिंतवे छे, तेवामां त्यां शुं आश्चर्य थयुं ते कहे छे.

एकदा राजानी पुत्री गोखने विषे बेठी हती,एवामां रूपे करीने जेणे इंद्रने जीत्यो छे एवो हरिबळ नामें एक व्यवहारियानो पुत्र ते गोखनी नीचे चाल्यो जतो हतो, तेने देखी कुंवरीने तेना उपर राग उपन्यो, अने मनमां चिंतववाः लागी के, जो ए हरिबळ म्हारो भर्त्तार थाय, तो म्हारां वांछित मनोरथ फळे ! एम विचारी तेणीए पोतानो मनोगत भावार्थ पत्रमां लखीने ते व्यवहारियो ज्यां चाल्यो जाय छे, त्यां ते पत्र नांख्यो. पत्रने पडतो देखीने ते व्यवहारियाना पुत्रे जेवुं उंचुं जोयुं, तो त्यां ते कन्यानी द्रष्टिए द्रष्टि मळी पछी ते कन्या जे कामदेवनी स्त्री रतिज जाणे होय नही ! ! अथवा जाणे काम दिपावनारी औषधिज होय नहि !!! एवी दीठी पछी परस्पर बेहुने राग उपन्यो, अने मांहोमांहे संकेत पण कर्यो के,

काळीचौदशने दिवसे आपण बेहुए मळी जरूर दुर देशांतर जवुं अने कन्याये कह्युं के, हुं काळीचौदशनी रात्रे देवीना दर्शननो मिष लेइने देवीना मंदिरमां आवीश, तमे पण त्यां आगळ जइने रहेजो. एम मांहोमांहि ठराव कर्यो.

पछी कामरागे विनित शिष्यनी पेठे जे कांइ कुंवरीये कह्युं ते मानीने व्यवहारियानो पुत्र हरिबळ पोताने घेर गयो. पछी तेना संकेतनो अने हरिबळमच्छीना नियमनो दिवस एकज आव्यो. ते दीवसे हरिबळमच्छी देहेरामां चिंताये पीडयो छतो जइ सुतो छे.

हवे जे (मति) एटले बुद्धि तेपण कर्मने अनुसारेज आवे छे. ते माटे ते व्यवहारीपुत्र हरिबळ चिंतवे छे के, ए कन्या तो कामग्रहथी घेली थइ छे, पण हुं कांइ तेवो घेलो नथी. वळी स्त्री जाते प्रच्छन्नकार्यनी करनारी होय छे, अने रात्रि छे ते पण पापकार्यनी सहायक छे. वळी आगळ मने सुख थशे ते कोणे दीठुं छे ? पण हमणां तो हुं अपराधनो करनार थाउं ! वळी मारे मावापनो वियाग पण थाय, तेमज जो राजाने खबर पडे तो मने मारी पण नांखे ! एवी आशंका उपनी तेथी जवानो अभिलाष तो तेने घणो हतो, पण मनमां भय आणी घेरज बेसी रह्यो, गयो नहिं जाते वणिक छे, माटे बीकण छे. कह्युं छे केः—

(आर्यावृतम्)

स्त्रीजातौदांभिकता ! भीरूकताभूयसीवणिग्जातौ ॥
रोषः क्षत्रियजातौ । द्विजजातौस्यात्पुनर्लोभः ॥

अर्थः-स्त्री जातिने विषे कपट भाव घणो होय, वणिक जातिने विषे भय घणो होय, क्षत्रिय जातिने विषे रोष घणो होय, अने ब्राह्मण जातिने विषे लोभ घणो होय.

माटे जे घणो बीकण होय, ते आ लोकनां सुख भोगवे नहीं अने परलोके आत्मानुं हित पण न करी शके तेमज एवुं भाग्य एनुं क्यांथी होय? जेनुं पुर्ण भाग्य तथा ते कन्या साथे पुर्व जन्मनो जेने संबंध हशे, ते ए कन्याने परणशे.

हवे ते कन्या पोतानुं कार्य साधवा माटे माता संगाथे कारमो कळह करीने जुदी रही. पछी ते संकेतने दिवसे जात जातनां रत्न, आभरण, अने वस्त्र इत्यादिक सारी सारी वस्तुओ लेइ घोडा उपर बेसीने दरवाजे आवी, अने प्रथम दरवानने मुंद्रिका रत्न आपी पोळ उघडावी. काळीदेवीने मंदिरे गइ; पछी निर्विघ्नपणे हर्ष पामी हरिबळने बोलावा लागी के, कोइ पुण्यवंत एवो हरिबळ इहां छे! देवीनी पेठे दिव्य अलंकारे भुषित अने तुरंगे बेठी एवी कन्यानां अमृत सरखां वचन कानमां पड्यां ते सांभळीने हरिबळमच्छी हर्ष पाम्योः अने विस्मयपूर्वक हर्षीत चित्ते देहेरामां रह्यो छतोज ते कन्याना संतोष निमित्ते हुंकार एवो शब्द बोल्यो ते हुंकार सांभळीने ते कन्या बोलीः-हे! स्वामिनाथ! झट तैयार थइ आवो, आज देशांतर जवानो आपण बेउनो मनोरथ फळ्यो.

हवे हरिबळ मच्छीये निश्चय कर्यो के, मारे नामे कोइ बीजो हरिबळ हशे तेनी साथे संकेत कर्यो जणाय छे, पण वगर महेनते स्त्री मळी ने मने प्रीतथी तेडे छे, तो हुं शामाटे तेनी साथे न जाउं! पुन्यना उदयथी योग्य बन्यो छे. एम

विचारी देहरामांथी निकळी ते कन्याना मुख आगळ थइने आगळ चाल्यो.

हवे हरिबळे चिंतव्युं के, आ सर्व एक जीवनी हिंसा न करवी तेनुं फळ छे, एवुं जाणी जे निर्वाह माटे जे हिंसा करतो हतो तेने छोडी दीधी ज्यारे कोइक रांकने राज्य मळे, त्यारे भीख मागवानुं ठीकरुं जेम नांखी दे. तेम तेणे पण तेनी माछलां पकडवानी जाळ त्यांज छोडी दीधी.

हवे ते हरिबळने नागो अने वाहन रहित देखी ते कन्या ने शंका उपनी, तेथी ते कुंवरीए हरिबळने पुछ्युं तमे आम केम छो! कोणे तमारी पासेथी वस्त्र तथा वाहन अपहर्यां छे! ते सांभळी माछीए विचार्युं के, म्हारुं दुष्ट-कर्म आजज अपहर्युं माटे बोलवुं नहीं एम चिंतवी रुडी बुद्धिवाळा हरिबळे ते कुंवरी प्रत्ये उत्तरमां हुंकार मात्र कर्यो, त्यारे कन्याए एवो निश्चय कर्यो के, एणे सर्व द्रव्य खोयुं देखाय छे, माटे तेनो खेद करी हुंकार मात्रज दे छे. एम विचारी रुडां वस्त्र अने अलंकार तेने पेहेरवाने आप्या. वळी कह्युं–हे प्रिये! कोइथी न गणी शकाय एटलुं द्रव्य मारी पासे छे, माटे तमे फिकर करशो नहीं, आपणुं वांछित सिद्ध थशे !!! जेम डाह्या होय ते छते धने हीणुं स्वप्न न संभारे, तेम तमे खेद न करो. एम कही हरि-बळनी साथे विनोद माटे प्रेमरसनी वार्ता करवा मांडी. ते कन्या जे वार्ता कहे छे ते सांभळी हरीबळ विचारे छे के, हमणां तो सर्वत्र एक हुंकारथीज फळदाइ छे एम चिंतवी फरी फरीने ते हुंकार मात्रज उत्तर देवा लाग्यो; त्यारे शंका पामी कुंवरीए विचार्युं के कांइ समजतो नथी? के अहंकारी छे? के, एकज हुंकार करे छे!!! ते हुंकार पण नाठो थको

वेगळो रही बोले छे! शुं कांइ म्हारा उपर कोप्यो हशे? शा माटे ते म्हारा सामुं जोतो नथी. वळी ते कन्याए विचार्युं के, आ उद्धत गतिए चाले छे माटे रखेने हरिबळने ठेकाणे कोइ बीजो तो नहि होय ? एवी शंकानी व्यथाये पीडाती जेवी आगळ चाले छे, तेवामां चन्द्रमानुं अजवाळुं थयुं त्यारे पासे जइने जोयुं तो वांच्छित वरथी अन्य पुरुष दीठा; त्यारे अतिशे हाहाकार करवा लागी, जेम कोइने आकरो वज्रनो घा वागे ने व्यथा पामे; तेम ते कुंवरी दुःख पामती छती विचारे छे के, धिःकार होज्यो विधात्राने ! के जेणे मने बेउथी भ्रष्ट करी !!! हवे हुं कादवमां खुंतेला हाथीनी पेठे थइ छुं. कह्युं छे केः—

निदाघेहार्तःप्रचरतृष्णातरलितः
सरःपूर्णंदृष्ट्वात्वरितमुपयातःकरिवरः ॥
तथापंकेमग्नस्तटानिकटवर्तिन्यपियथा
नतीरनोनीरंद्वयमपिविनष्ठविधिशात् ॥ १ ॥

अर्थः—उष्णकाळमां दाहे पीडयो अत्यंत तृष्णाए व्याकुळ एवा एक हाथीए पाणीनुं भरेलुं सरोवर दीठुं, त्यारे उतावळो तेमां पेठो, अने कादवमां खुंत्यो; तेने कांठो पण पासे छे अने पाणी पण पासे छे, तोय पण ते हाथी कादवमां पडयो थको पाणी पण न पाम्यो, अने कांठो पण न पाम्यो. अर्थात् कर्मने वशे बेउथी भ्रष्ट थयो.

तेम मने पण माबापनो विरह, राज्य लक्ष्मीनुं

छांडवुं अने लोकविरुद्धादिकने आचरवाथी पुर्वे कहेला हाथीनी पेठे थयुं. वळी मने मणिने ठकाणे माटी हाथ आवी. ए सर्व फळ मने स्वच्छन्दपणानुं थयुं. माटे पुरुष अथवा स्त्री जे कोइ स्वच्छन्दाचारी होय तेने आवां फळ मळे छे. तेमां पण स्त्री जातिने तो विशेष फळ मळे, ते में कर्युं. माटे मने दुरबुद्धिनी धणीयाणीने धिःकार छे. वळी पहेलां ज में एने नागो निर्धनीयो जाण्यो, तो पण अन्य छे एम जाण्यो नहि. हवे म्हारी शी गति थशे ? अरे ! हुं जीवित पर्यंत खेदनुं कारण थइ ! अरे ! एनाथी जो हुं मुइ होत तो सारु थात.

हवे ते कन्या अत्यंत आर्त्तपीडित मरवुं वांच्छिती मुढपणे मार्गमां अचेतन थइ पडी मुर्छा उतर्या पछी धरतीए आळोटवा मंडी.

इहां हरिबळ चिंतवे छे के, एनी साथे गृहवासादिकनी आशा करवी ते फोगट छे, अने तेतो मने देखीने अग्निमां पडयानी पेठे थइ, हवे इहां म्हारे शुं करवुं ? जो देवना म्हारा व्रत नियमना फळथी म्हने सहाय करे तो कार्य बने, एम मनमां चिंतवे छे, एटले कुंवरी विचारवा लागी के, गया पुरुषनो शो शोच करवो ? पोतानी प्रसंशा करवी एथी पोतानो अर्थ बगडे; ते माटे जे मुर्ख हो ते शोचना करे. माटे हवे तो एज भर्तार दैवे आप्यो, तेथी एनेज विशेष प्रकारे जोउं के ए कोण छे ? एनी शी जाति छे ? शुं एनुं स्वरूप छे ? वळी ते तो तेने ठकाणे गयो. ए ज आगळ भाग्यवंत थशे, अथवा हुं ज मंदभाग्यवान हइश के एनी पुंठे चाली. पुर्वे कांइ धारी

जोयुं नहि. एटला माटे एने पुछीने निर्णय तो करूं! जेवामां एम विचारे छे, तेवामां आकाशे देववाणी थइ केः "हे कुंवरी! जो तुं स्मृद्धिने इच्छती होय तो तुं एने वरजे. ह्हारो अने एनो बेहुनो म्होटो उदय थशे. वळी त्हारूं म्होटुं भाग्य फळ्युं, माटे तुं एने अंगीकार कर." एवी आकाशथी देवतानी वाणी सांभळीने हृदयने विषे आनंद पामती स्नेहे करी संयुक्त नम्र भावे मीठी वाणीथी हरिबळने बोलाववा लागी, अने पुर्वे गळामां शोष उपन्यो हतो, तेथी तृष्णाने माटे पाणीनी याचना करवा लागी. हरिबळे शीघ्रपणे जइ रात्रिने विषे जळनुं स्थानक शोधी पाणी लावीने अतिशयपणे पीवराव्युं. (प्रीतिना वशे जे कार्य कष्टे निपजतुं होय तोपण ते कार्य करतां कष्ट जणाय नहि.)

हवे कन्या विचारे छे के, रात्रिनी वेळाए अंधारामां अजाणे मार्गे जइने तुरत पाणी लाव्यो, वार पण न लागी; तेथी ए पुरुष बलिष्ठ, पराक्रमी, अने साहसिक जणाय छे एवो कुंवरीए निश्चय कर्यो. हरिबळे जाण्युं के, हवे ए कार्य निपजशे एम बेहु जण मार्गे विचार करे छे. तेवामां प्रभात थयो. ते जाणे सुर्य पण बेउनो स्नेह जोवा माटे वहेलो ज उग्यो होय नहि! अने वळी जाणे बेउनी प्रीति वधारवानेज उदय थयो होय नहि!!!

हवे ते कन्या प्रभातकाळ थयो एटले हरिबळनुं अत्यंत रूप देखीने सुप्रसन्न थइ. वारंवार हरिबळना रूप सौभाग्य अतिशय जोइने कहेवा लागी केः—हे सुभग! हवे अवसर थयो. आ लग्नवेळा छे एटला माटे माहरूं

पाणीग्रहण करो. पुर्वे में निर्धार कर्यो हतो, ते अवसर हमणां थयो छे. हवे हरिबळ विचारे छे के, अहो! नियमनो महिमा केवो छे? एम विचारी हर्षसहित ते कन्याने गांधर्व विवाहे करी हरि जेम लक्ष्मिने वरे, तेम हरिबळ वसंतश्रीने परण्यो. ते ज दिवसथी हरिबळने पुन्ये लक्ष्मिनो उदय थयो.

त्यांथी आगळ चालतां कोइक गाम आव्युं, त्यारे ते कन्याने वचने गाममां जइने लक्षणवंतो घोडो लीधो, अने दास दासी प्रमुख नवां माणसो राख्यां. "छते द्रव्ये शरीरने कोण क्लेश उपजावे?" पछी दासादिक सहित चालतां घणा देश उलंघतां उलंघतां अनुक्रमे लक्ष्मिए करी विशाळ एवुं विशालपुर नगर आव्युं एटले रुडे शुकने नगरमां प्रवेश कर्यो; तेवामां एक व्यवहारियो मळ्यो तेनी पासेथी हरिबळे सात भूमियो आवास भाडे लीधो. तेमां रुडा मुहूर्ते वास करी सुखे रहे छे.

हवे हरिबळ विचारे छे के, हुं नीच माछी क्यां? अने पुण्यवंती ए कन्या क्यां? वळी आ धननी सामग्री क्यां? तथा हुं निर्धन क्यां? पण ए सर्व मने दैवना योगथी मळ्युं छे तो हवे एवी लक्ष्मि पामीने हुं शा माटे लक्ष्मिनुं फळ न लेउं? एवुं विचारीने दीन दुःखी जनने दान देवा लाग्यो, तथा लक्ष्मिने भोगववा लाग्यो, तेथी तेनो सौभाग्यादिक अतिशे यश विस्तरवा लाग्यो. अने नगरमां एवी वात विस्तरी के, कोइ एक परदेशी राजपुत्र आव्यो छे ते अस्खलित दान आपे छे. महा गुणवंत उदार चित्तनो धणी छे. दानथी शुं शुं न थाय?

कह्युं छे केः—

पात्रेधर्मनिबंधनंपरजनेप्रोद्यद्दयाख्यापकं ।
मित्रेप्रीतिविवर्द्धनंरिपुजनेवैरापहारक्षमं ॥
भृत्यभक्तिभरावहंनरपतौसन्मानपूजामदं ।
भट्टादौचयशस्करंवितरणंनक्वाप्यहोनिःफलं ॥१॥

भावार्थ—दान जे छे ते पात्रने देवाथी धर्मनुं कारण थाय छे, पात्र विना बीजाने देवाथीं दयानु सुचक थाय छे, मित्रने देवाथी प्रिती वधारवानुं कारण थाय छे, शत्रुने देवाथी वैरने हरनारुं थाय छे, चाकरने आपवाथी ते भक्ति करे छे, राजाने दिधार्थी भला मान, पुजा अने सत्कारने आपनारुं थाय छे, अने भट्ट प्रमुखने देवाथी यशोवादनुं कारण थाय छे. माटे दान दींधु ते क्यांहि पण निष्फळ थतुं नथी.

ए वात राजाए सांभळी के बहु मान सहित हरिबळने सभामां तेडी बहु सन्मान देइ पोतानी पासे बेसारी गोष्टि करी हरिबळ ते दिवसथी मांडीने नित्य राजानी सेवा करवा लाग्यो. जेनुं पुन्य पांसरुं होय, तेने सर्व पांसरुंज छे ! एटला माटे राजाए हरिबळने रुडो प्रसाद कर्यो. ते राजा हरिबळने कामधेनुं जेवो थयो.

हवे हरिबळे विचार्युं के राजा साथे नवी प्रीति थइ, एटला माटे राजाने जमाडवो जोइए. एवुं विचारी राजाने बहु मान सहित पोताने घेर तेडीने घणी भक्तिए जमाडवा मांड्यो. राजा जमतां जमतां पकवानादि पीरसती एवी हरिबळनी स्त्री वसंतश्रीने देखीने कामातुर थयो

थको चिंतवे छे के, ए हरिबळने उतावळथी मारी नांखुं तो ए स्त्री मारे हाथ आवे धिःक्कार छे आवा कामी पुरुषने !!!

एवा कामातुर थएला राजाने प्रधान पण वारतो नथी, उलटो राजानो अभिप्राय देखीने इर्षायेकरी प्रेरणा करवा लाग्यो. माटे धिक्कार छे ते प्रधानने के जे राजाने अनर्थनी खाणमां नांखे छे ! कह्युं छे केः—

सर्वत्रसुलभाराजन् । पुमांसःप्रियवाहिनः ॥
अप्रियस्यकुपथ्यस्य । वक्ताश्रोताचदुर्लभः ॥१॥

भावार्थ--हे राजन् ! मीठा वचनना बोलनारा पुरुष मळवा तो सर्वत्र सुलभज छे, पण रोगीने पथ्यना कहेनारानी पेठे कडुक वचनना कहेनारा तथा सांभळनारा एवा पुरुषो मळवा दुर्लभ छे.

हवे प्रधाननी बुद्धिये हरिबळने मारवा माटे राजा बोल्यो. मारे उत्कृष्ट विवाह महोत्सव मांडवो छे एटला माटे कोइ एवो सत्यवंत छे के, जे लंकाये जइ सर्व परिवार सहित विभीक्षणने तेडी लावे ! एवो राजानो अघटतो आदेश सांभळीने सर्व लोको नीचुं मोढुं करी बेसी रह्या, पण कोइए राजा सामुं जोयुं नहीं, त्यारे कपटनो भंडार एवो जे प्रधान बोल्योः-हे राजन् ! तहारा सेवक केवा छे के, स्वामीनो आदेश पामी असमर्थ थकी नीचुं मुख करी रह्या छे ! कोइ सामुंज जोता नथी. पण हुं जाणुं छुं के, साहसिकमां शिरोमणि एवो एक हरिबळ छे, ए शिवाय बीजो कोइ नथी. ए तमारुं कार्य अवश्य करशे. ए तमारो मानीतो छे, तमे पण एने मानो

छो. ते सांभळी राजाए हरिबळना सामुं जोइने कह्युं. त्यारे हरिबळे लज्जाथी हा कही. जे माटे लज्जा छे ते मोटी वात छे. लज्जाये करी पुरुष विषम कार्य होय ते पण अंगीकार करेज. लज्जाये मरवुं पण कबुल करे.

पछी हरिबळे घेर जइ ते वात वसंतश्रीने संभळावी ते सांभळीने वसंतश्री विषाद धरती, राजानुं दुष्ट चित्त जाणी हरिबळने ठपको देवा लागी के:-हे प्राणनाथ! राजाने घेर तेडवाथी तमने केवो अनर्थ थयो! तेणे तमने हणवा माटे आ अनर्थ मांडयो छे. एटला माटे तमे विचार्या विना उतावळ करीने हा केम कही! अणविचार्या कामथी पतंगीयानी पेठे तमे अनर्थ पामशो.

कह्युं छे के:--

सहसाविद्धीतनाक्रिया । अविवेकःपरमापदांभदं ॥
वृणुतेहिविमृश्यकारिणं । गुणलुब्धाःस्वयमेसंपदः ॥१॥

भावार्थः-विवेकरहित पुरुष जो अकस्मात् उतावळो थइ कार्य करे छे, तो अत्यंत आपदानुं स्थानक पामे छे. जे निश्चय विचार करीने कार्य करे छे ते पुरुषने गुणनीं लोभी एवी जे संपदाओ ते पोतानी मेळेज वरे छे."

ए दाक्षिण्य शा कामनुं? ए लज्जा पण शा कामनी? के, जेथी पोतानो अर्थ विणसे! हजी कांइ बगडयुं नथी. कांइक मिष करीने राजाने उत्तर आपो. एवी वसंतश्रीना मुखथी वात सांभळी हरिबळ कहे छे:—हे! प्राणप्रिये! साहसिक पुरुषे जे प्रतिज्ञा करी, ते पाछी न फरे. प्राण जाय तो जाओ पण प्रतिज्ञा भंग न करे चंद्रमाने आपदा पडे छे, तो पण मृगनुं लंछन छोडतो नथी.

कह्युं छे के:—

अलसायंतेणविसज्जणेण । जेअख्खरासमूल्लविया ॥
तेपत्थरटंकणक्करी । अव्वनहुंअन्नाहाहुंति ॥१॥
छिज्जउसासंअहहो । उबंधणंचयउसव्वहालच्छी ॥
पडिवन्नपालेणसु । पुरिसाणंचंहोइतंहोउं ॥ २ ॥

भावार्थ—भला सज्जन सत्पुरुषे तो जे पोताना मुखथी अक्षर उच्चार्या होय अथवा बोल्या होय, ते अक्षर पत्थरनी उपर टांकेला सरखा थया. ते अन्यथा बीजा अक्षर न थाय. चाहो तो मस्तक छेदाओ, चाहो बंधनमां पडो अथवा सर्वथा लक्ष्मीनो नाश थाओ. जेम थावुं होय तेम भले थाओ पण अंगीकार करेली ते वात फरे नहीं. (जे अंगीकार करीने निर्वाह न करे, ते कायर पुरुष जाणवा. तेनो जगतमां अपजश छे.)

एटला माटे ए कार्यने अर्थे अवस्य जवुं पडशे. जे थनार होय ते थाओ, मने मारी पोतानी तो कांइ चिंता नथी पण तमारी चिंता रहे छे. जेम सिंह हरणीने हरे, तेम राजा तमने रखेने हरे !!! ए चिंता छे एवी वाणी सांभळी वसंतश्री हर्ष पामीने भरतारनुं उत्तमपणुं निर्धारती हवी अने विरहाकुळथी गदगद वाणीए एम कहेवा लागी के, तमने पंथने विषे कल्याण थाओ. कार्य करीने वहेला आवजो. मारी चिंता राखशो नहीं. उत्तम स्त्री जीव जाय तो जवा दे, पण पोतानुं शीळ राखवाने सर्वथा डाहीज होय. परंतु एक तमने हुं कहुं छुं के, तमे पोतानुं जीवितव्य राखज्यो. अविचार्युं कार्य करीने पतंगियानी पेठे मरवुं नहीं. कह्युं छे के:—

जीवनभद्राण्यवाप्नोति । जीवनपुण्यंकरोतिच ॥
मृतस्वदेहनाशस्य । धर्माद्युपरमस्तथा ॥ १ ॥

भावार्थः—जीवतो पुरुष कल्याण पामे, जीवतो जीव पुन्य करे, अने मरण पाम्या पछी शरीरनो नाश थाय, तेम धर्मथी पण वेगळो थाय.

हे प्राणनाथ! डाह्या पुरुषने स्त्रीनी शिखामण शी? पण स्नेहें करोने घेली थकी रहेवातुं नथी तेथी करीने हुं जेम तेम कहुं छुं. स्नेहवती एवी भोळी स्त्रीनी अमृत सरखी वाणी घणी वार पीइने हरिबळ दक्षिण दिशाए जतो हवो साथे एक सत्यरूप मित्रज छे. निःसंगीनी पेठे गाम, देश तथा विकट अटवी विगेरे सर्वने मुकतो समुद्रने तटे आव्यो. समुद्र अति बिहामणो देखीने मनमां चिंतववा लाग्यो के, एवो समुद्र केम उलंघाशे ? केम लंकाए जवाशे ? नाव तो इहां कोइ छे नहि अने कार्य कर्या वगर पाछो केम वळुं ? हुं धीवर हतो, तेमांथी आटली म्होटी पदवी, म्होटुं स्थान पमाडवानो सान्निध्यकारी देवता थयो छे. मारुं माछीपणुं जेणे हर्युं छे ते देवताज मने लंकाए पहोंचाडशे. एवी रीते हरिबळ समुद्रना समागमे क्षणेकवार विचारमां पड्यो के, हवे शुं करवुं ? एवामां धैर्य अवलंबन करीने चिंतववा लाग्यो के, हे जीव! कायरता करवी ते घटे नहि. एवुं विचारीने मरुं छु के जीवुं छु! जे थनार होय ते थाओ. मरवुं एक वार छे. जे अंगीकार कर्युं ते न थये मरवुंज रहुं !! एवुं निरधारीने उतावळो समुद्रमां झंपापात करवा लाग्यो.

जेवो झंपापात करवा जाय छे तेवामां समुद्राधिष्ठत देव त्यां पुर्वनी पेठे वरदाननो खेंच्यो थको आवी प्रणाम करीने कहेवा लाग्यो के मने तमारा नियमनुं फळ तो विसर्युं हतुं, पण निधाननी पेठे आपदाए हुं मारी मेळेज तने सहाय करीश! ए वचने तुठयो थको तुं कहे ते करवा तैयार छुं. त्यारे हरिबळे कह्युं मने लंकाए मुकवो. अंगीकार कर्याथीज कार्य निर्वाह थाशे. पछी हरि सरखा हरिबळ माटे काळिनाग सरखा ए देवताए मोटा मत्स्यनुं रुप करी वांसा उपर हरिबळने बेसारीने समुद्र मार्गे चाल्यो ते समुद्रपतिए पवनना प्रेर्या वहाणनी पेठे थोडीक वारमां लंकाना उद्यानमां जइ मुक्यो.

ते हरिबळ थोडीकवारमां विद्याधरनुं वन, सर्व ऋ- तुनां फुल, वृक्ष वगेरेने जोतो ठाम ठाम फरतो सुवर्णमय लंकामां प्रवेश करवा लाग्यो. ते लंकानगरीनी शोभाने जोतो थका लंका नगरीनां कौतक जोतो जोतो त्रप्तिज पाम्यो नहीं, एवामां कोइकनुं सुनु कनकनुं भुवन आव्युं, ते देखीने आश्चर्य पाम्यो ते भुवन केवुं छे? तो के, क्यां- इक तो मेरु सरखा अणघड्या सोनाना ढगला पड्या छे, क्यांइक टेकरा जेवा सोनैयाना ढगला छे दाणाना ढग- लानी पेठ क्यांइक मोतीना ढगला छे, चणोटीना ढगला- नी पेठ क्यांइक परवाळाना ढगला, खडीना देफाना ढग- लानी पेठ क्यांइक स्फाटिक रत्नना ढगला, बोरना ढग- लानी पेठ क्यांक राता माणेकना ढगला, लीला वांसना ढगलानी पेठे क्यांइक नील रत्नना ढगला, काचना कक- डाना ढगलानी पेठ क्यांइक हीराना ढगला बीजा पण

विविध प्रकारना मणिना ढगला कांकरानी पेठे घणां पड्या छे ! जेम बाळवाने माटे लाकडां खडकी मुक्यां होय तेम बावना चंदनना ढगलाने ढगला खडकी मुक्या छे, तेणे करीने सुगंधमय छे. बहु मुल्यवान वस्त्रना गांठडा देवदुष्य वस्त्रना गांठडा बांधी मुक्या छे. जाडा झीणा रत्नकांबळ प्रमुख अनेक जातिना उननां वस्त्रना गांठडा बांधी मुक्या छे; वळी माटीना वासणनी पेठे मणीना, सुवर्णना भाजननी उत्रेडो खडकी मुकीओ छे, बीजां पण घणां घरने योग्य आसन सय्यादिक छे. एवा पदार्थो घरने विषे देखीने विस्मय पाम्यो.

आवुं ऋद्धि स्मृद्धि सहित घर सुनुं केम छे ? एम विचारतो घरना ओरडामां पेठो. त्यां जेम कमळ करमाणुं होय, तेम सौभाग्यादि गुणो सहित एवी स्वरूपवंती नवयोवना कन्या मुइ सरखी पडी देखीने विस्मय पामीने चिंतववा लाग्योः—अरे ! दैवनी गति कोण जाणे ? घर तो आ ऋद्धिये करी संपुर्ण छे, ने कन्या एकली मडदा सरखीज छे, ते देखीने कांइक खेद धरतो थको एक तुंबडु अमृते भर्युं देखीने विस्मय पाम्यो; तेमांथी अमृत लेइ ते कन्याना सर्व शरीरे छांटयुं, जेवो अमृतना छांटानो स्पर्श तेना शरीरे थयो. तेज वेळाए जेम उंघमांथी उठी बेठी थाय, तेम ते कन्या उठी बेठी थइ ! अने जेटलामां जुए छे, तेटालामां तो तेणीए हरिबळने दीठा; त्यारे प्रणाम करी स्नेहने वधारती एवी वाणीए करीने बोली केः–हे उत्तम ! तारा उत्तमपणानो में निश्चय कर्यो जे ते मने उपगार कर्यो, तेथी हुं जाणुं छुं के तुं उत्तम छुं; तो पण

तुंकोण छुं ? इहां केम आव्यो छुं? क्यां रहे छे ? ते सर्व कहे.

हवे हरिबळ कहे छे के, विशाळानगरीनो मदनवेग राजा छे, तेनो हुं सेवक छुं, मारुं नाम हरिबळ छे, राजाने अति वल्लभ छुं लंका नगरीनो राजा बिभिषण छे, तेने नोतरवाने अर्थ मने मोकल्यो छे, अहिंसा धर्मना प्रभावे देवताए मत्स्य रुप धारण करीने मने इहां मुक्यो छे, हवे यथास्थित तुं तारुं वृत्तांत कहे. ते सांभळी हर्ष पामती थकी कुंवरी पोतानुं वृत्तांत कहेवा लागीः—

बिभीषण राजानो पुष्पबटुक नामे जे माळी छे, ते म्हारो पिता छे, परिणामे हीणो छे, हीणा कामनो करनारो छे, म्हारु नाम कुसुमश्री छे, विद्याधरना विषयनी हरनार एवी विषधरना मणि जेवी मने जोइने अन्यदा मारा पिताये कोइक सामुद्रक शास्त्रना जाणने म्हारां लक्षणने मेळे पूछयुं के, आने केवो भरतार मळशे? त्यारे तेणे कह्युं के, एनो भरतार राजा थवो जोइए. ते सांभळीने राज्यनो लोभी थको बोकडा सरखो ते मुर्ख मने परणवा उजमाळ थयो. लोभे करी अंध जीव शुं अनर्थ न करे ?

कह्युं छे केः—

रतिंधादीहंधा । अच्चंधामायगाणकोवंधा ॥
कामंधालोहेंधा । इमेकमेणंविसेसंधा ॥ १ ॥

भावार्थ—रात्रिअंध, दिवसअंध, जाति अंध क्रोध अंध, मायाअंध, मानअंध, ए छ अंधथी पण कामांध अने लोभांध, ते विशेषांध जाणवा.

माटे तेनुं एवुं दुष्ट कर्म जाणी म्हारी मा विगेरे सर्वं स्वजन परिजन आकरो उद्वेग पाम्यां छे, ते सर्व जनोये म्हारा पितानो जेम पथिक स्मशान वृक्षने वेगळो करे, तेम तेनो त्याग कर्यो छे. ते चंडाळ कर्मनो करनार चंडाळनी पेठे नित्य मने दुःख दे छे अति पापकारी एवो ते विद्याये करी इहां घर करीने रह्यो छे. ज्यारे ते अनार्य कोइ कार्यने अर्थे बहार जाय छे त्यारे मने मुआ सरखी करीने जायछे, अने आव्या पछी अमृत छांटीने साजी करे छे, ए दुःखे करीने हुं मरवाने उजमाळ थइ छुं ए अकार्यथी मरवुं रुडुं !

हवे तने हुं एक प्रार्थना करुं छुं के, तुं निश्चय वांछित आपवाने कल्पवृक्ष समान समर्थ छे, एटला माटे तुं, हुं अनुरागिणीनुं (मारुं) पाणिग्रहण कर. मारा पुर्व पुन्यने उदये तुं इहां आव्यो छे, मने जीवाडवानो ए सार छे. हमणां लग्ननीं वेळा छे माटे विलंब न कर एवुं ते कन्यानुं वचन सांभळीने हरिबळ सम्यक प्रकारे विचारवा लाग्यो के, ए मोटो महिमा एक जीवने उगारवानो छे. जेणे देवांगनाने पण हेठीकरी छे तथा रुपे करी विद्याधरी अने इंद्राणीने तिरस्कार करती एवी आ कन्या छे, ते विद्याधरने छांडीने मने अंगिकार करे छे माटे मारुं मोहोटुं भाग्य छे ? मने देवता प्रसन्न छे ! एम विचारी तेनुं वचन मानीने तेनुं पाणिग्रहण कर्युं.

त्यार पछी स्नेहे करीने ते कन्या कहेवा लागी केः— हे प्राणेश ! जो जीववानी इच्छा होय तो आ पापस्थानक मकानने हमणांज मुको, इहां रहेवुं युक्त नथी जो पुष्प-

बटुक जाणशे तो कोपे करीने अनर्थ करशे. एवुं जाणीने आ स्थानकथी शीघ्रपणे आपणे अळगा जइए. बिभीक्षणने नोतरवानुं बंध राखो; केमके ते विद्याधरना इंद्रनी पेठे क्यांहि पोतानुं ठेकाणुं मुकीने नहि आवे. तमे इहां आव्या एटले तेने नोतर्योज! पछी निशानीने माटे ते कन्याये जइने राजानुं चंद्रहास्य खडग लावीने हरिबळने आप्युं. आपीने कह्युं के, ए खडगथी बळवंत वैरी साध्य थाय तेनी बुद्धिये करीने आश्चर्य पाम्यो थको ते हरिबळ खडग लेइ कुसुमश्रीने तथा घरनीसार सार वस्तुतथा अमृतनुं तुंबडुं लेइने योगनिंद्रानी पेठे अति अद्भुत शक्तिये ते नगरथी निकळीने अनिमिष्ट द्रष्टिये वृषभ उपर जेम गौरीने शिव शोभे तेम बेठो देवताऐ वृषभ रुप धरी बेहुने वांसा उपर बेसाडी मार्गनां कुतुहळ देखाडतां विशाळा नगरीना वनने विषे आवी उतार्यां. ते स्त्री पुरुष जाणे नवां प्रगट थयां एम सौए जाण्युं.

हवे हरिबळ पोताने घेरथी लंकाए गया, ते पछी तेमने घेर जे कांइ थयुं ते कहे छे.

राजा विकार सहित हरिबळनी स्त्री लेवाने अर्थे प्रभाते दासी प्रमुख साथे हरिबळने घेर खबर मोकलतो हवो तेने प्रसन्न करवाने माटे नव नवी वस्तु मोकल्या करे ते जोइ एकदा हरिबळनी स्त्री राजा शा माटे मारे घेर नवनवी वस्तु मोकले छे?, तेनुं कारण दास दासीने पुछवा लागी, ते दास दासी पण राजाए पुर्वे शीखवी मुक्युं छे तेथी कहेवा लागी केः—हे भद्र! तुं नथी जाणती के तारो भरथार राजानुं प्रसाद पात्र छे. राजाये पोताने कार्ये

मोकल्यो छे, ते माटे तारा घरनुं जे उचित कार्य ते राजा ज करे छे; अने तेथीज सारासार वस्तु मोकले छे. त्यारे वसंतश्रीए विचार्युं के राजानो अभिप्राय दुष्ट छे, तो पण राजानी मोकलेली सर्व वस्तु लेइने दासीने मीठे वचने कहे के अमारीपर राजानो मोटो प्रसाद छे; कामांध राजा पण नवनवी वस्तु मोकलावे, एम सार संभाळ लेतां केटलाक दिवस गया.

एकदा राजा कामने वश थयो थको दासीने मोढे वसंतश्रीने कहेवरावतो हवो के, में तारा स्वामीने कपटे करीने लंकाए मोकलेलो छे माटे तुं मने भज अहो! वृद्धि पाम्युं एवुं जे कामनुं पुर ते शुं अनर्थ न करे? दुतीना मुखथी एवां वचन सांभळीने कानने विषे जाणे दाह थयो होय नहि! तेम तेनाथी सहेवाणुं नहीं. तो पण बुद्धिने बळे करी ते कष्टरूप समुद्रने तरवा माटे दुतीने कांइ पण ना हा कही नहीं त्यारे दुती पाछी आवी राजा आगळ सर्व हकीकत कहेवा लागी; ते सांभळी राजाए विचार्युं के, तेणे नाकारो ना कर्यो, ते उपरथी समजाय छे के, ए वातमां ते राजी हशे एम विचारी प्रमुदितथको कामीजनने कामदेवना धनुषनी समान एवी रात्रिने विषे राजा चोरनी पेठे हरिबळना भुवनने विषे आव्यो; अत्यंत कामांध एवो राजा ते वसंतश्रीने देखीने परम हर्ष धरतो हवो. हवे ते सती पण पोतानो विषाद अंतःकरणमां गोपवीने राजाने देखीने युक्तायुक्त करती हवी, अने ससंभ्रमपणे आसनादिक राजानुं सर्व उचित साचवती हवी. वळी कहेती हवी के, राजन्! तमारा पधारवाथी मने मोटो हर्ष थयो छे.

ते वचन सांभळीने राजा मनमां अत्यंत खुशी थयो. हवे जगतमां एवी रीत छे के, सती स्त्री मन,वचन, कायाये करीने पोतानुं शीळ राखवाने असतीनी पेठे आचरण देखाडे, ते प्रमाणे वसंतश्री असतीनी पेठे आचरण करवा लागी. राजा कृतार्थताने मानतो थको कहे छे के, हे वसंतश्री ! हुं तने तेडवा माटे आंहि आव्यो छुं, तेथी तुं जलदी चाल. कांचन विना जेम रत्न शोभे नहि, तेम तारा विना मारुं अंतःपुर शोभतुं नथी. ते सांभळीने डाही एवी वसंतश्री युक्तिए करी राजाने समजावे छे केः-हे देव ! तमे मनेज कह्युं ते प्रिय छे रूडुं छे, हितकारी छे अने साचुं छे, पण तमे मारा भरतारना स्वामि अने अमारा घरनी चिंता करनार होइने तमने आवुं बोलवुं घटे नहीं. जुओ ज्यां सुधी सुर्यनो उदय होय, त्यां सुधी कोइ चंद्रमाने वांछे नहीं ते वात सांभळी राजा हसीने कहेवा लाग्यो के, तारे अर्थे तारा स्वामीने मारवा माटे विषम संकटने विषे में मोकल्यो छे; त्यांथी ते केम जीवतो आवशे ? समुद्रमां पडेलुं मनुष्य केम जीवतुं आवे ? कदाचित् जो प्रतिज्ञा भ्रष्ट करीने जीवतो आव्यो तो पण हुं तेने हणीश ! कवि कहे छे के, धिःकार छे कामांधने के, जे पोताने गोप्य अभिप्राय होय ते पण कही दे छे.

कह्युं छे केः—

कुवियस्सआउरस्सय । वसणासत्तस्सआयरत्तस्स ॥
मंत्तस्समरंतस्सय । ससावापापडाहुंति ॥

भावार्थः-कोपायमान थयेलानो, आतुरतानो व्यसनमां अति आशक्त होय तेनो, रागे रातो होय तेनो,

तथा उन्मतनो, मरण पामतानो, एटलानो स्वभाव स्वतः प्रगट थाय.

हे चंद्रमुखी! जे दिवसे हुं तमारे त्यां जमवाने आव्यो अने तमारुं सुंदर रुप, यौवन अने गुण निहाळ्या ते दिवसथी मने कामज्वर पेदा थयो छे. सुंदरी! मारां सर्व गात्र धगधगे छे; शरीरना अवयव तोडाय छे, हृदय फाटे छे, श्वास उनो निकळे छे, जीभ सुकाय छे, कंठे पाणीनो शोष पडे छे, हुं निरुत्साही थयो छुं, नाना प्रकारनी क्रीडा हवे मने गमती नथी, मारा वस्त्राभुषणनो भार हवे मने असह्य थइ पडयो छे, बंधीजन साथे कोइ प्रकारनी गोष्ठी मने रुचती नथी, मारी बुद्धि मंद पडी छे, हुं एक वस्तु संभारु छुं तो घडी केडे बीजी विसारुं छुं, रात्री दिवस मने काळ जेवा लागे छे, नींद्राए मारो त्याग कर्यो छे, हुं मारा राजनगरमां रहुं के पासेना उपवनोमां जउं, ज्यां जउ त्यां तारी दीव्य आकृति मारा मन आगळ खडी थाय छे; हे वल्लभा! रात्रे तारा मनहर नामनुं स्मरण करतो करतो पथारीमां हुं पछाडा मारु छुं; वखते वसंतश्री! कोण वसंतश्री!! शुं! वसंतश्री तमेज के!!! एम मारी अपुर्ण नींद्रामांथी अचानक झबकी उठु छुं; आम घडी घडी तारा नामना रटणथी हुं बावरो बन्यो छुं; मारी राणीओने मश्करीरुप थयो छुं प्यारी! मारी आ स्थीति थवानुं कारण तमेजछो हवे कृपा करो, कामज्वरथी पीडाएला मम जेवा रंक रोगीना वैद थइ, प्रेम औषधी पाइ, मने जीवाडो; तमारा शीतल अंगनुं आलींगन आपी मारा हृदयने ठाढुं करो.

कमलवदनी! आजे मारोने तमारो बन्नेनो भाग्योदय तमारा हाथमां छे. प्रिया! तमारूं एक मधुर वचन ने आ राज्यपाट सर्व तमारांज छे. मारां दीव्य भुवन अमुल्य वस्त्राभुषण नाना प्रकारनां रत्न, सुवर्ण, हाथी, रथ घोडा तथा अनेक तरेहना सुखपाल इत्यादी सर्व तमारां छे. मारा प्राधानादि राज पुरुषो, दास दासीओ, सीपाइ सफरा तमारी इच्छाने आधीन छे. प्यारी! हुं तमने आजथी पटराणीपद आपुं छुं; तमे कदाच एम धारी अचकातां हशो के आजे राजा मारापर प्रसन्न छे पण काले कोण जाणे जो आम होय तो आ खरखरो खरं तमारा मनमांथी काढी नाखजो. आजथी आ मारूं वचन छे के आ देहमां ज्यां सुधी जीव छे त्यां सुधी आ तमारो आज्ञांकीत मदनवेग एक क्षण पण जुदो जीवी शकवानो नथी.

वचन आपवा आम एकदम राजाने हाथ प्रसारतो देखी विचारमां खिन्न थएली हरिबळनी भार्या चमके छे; राजाने वश पडेली पोतानी स्थीतिनो जरा विचार करी निचुं जुवे छे; निश्वास नांखे छे, तेनुं चन्द्रवदन करमाय छे; तेनु हैयुं भराय छे; तेनी आंखमां पाणी आवे छे; बिचारी वसंतश्री करूणामय स्वरे गदगद कंठे परदेश गएला पोताना प्रितमने संभारी रडे छे.–हे प्राणनाथ! तमने परदेश मोकलवामां आ नराधम राजाना आवा दुष्ट संकेत विना बीजुं शुं होय? हुं परदेशी छुं. अहीं मारूं कोइ नथी. हे दुष्ट राजा! मारा जेवी रंक अबळाने आवी कपट जाळमां सपडावी जुलम गुजारतां

तने शरम नथी आवती ? धिक्कार छे तने ने तारा राजपाट ने मारे ते शा अर्थना छे. हुं तारी पटराणी थवाने इच्छती नथी. मारे तारा वस्त्राभुषण ने रत्नादि सुवर्णने शुं करवुं छे. आवा क्षणभंगुर धननो मने जराए लोभ नथी, मारूं शियलव्रत अखंडित रहे एज मारी इच्छा छे पापी ! हवे हुं आ तारी दुष्ट वाणी वधारे सांभळवा इच्छती नथी, तुं तारे रस्ते पड, अने अहींथी जेम आव्यो होय तेम चाल्यो जा; हुं क्षत्रीआणी छुं, तारूं आवुं अपमान हुं एक क्षण पण सांखी न खाउं, पण शुं करूं ? जीवहींसाथी डरूं छु. एवुं सांभळी राजा बोल्योः—

ए बधुं खरुं पण अमारा जेवा राजा जो तारा जेवी रांक अबळाथीज बीता होत तो राज केम करत ? प्यारी ! प्यारी ! कही बोलावी त्यां सुधी. हवे वीलंबनो वखत नथी, चाल जलदी हा कहे के ना कहे. तारी शी मरजी छे ? तुं जाणती नथी के तुं अहीं एकली छे, तारो पति हवे शुं जीवतो आववानो छे ? ते तो कोण जाणे क्यां महासागरमां रखडी रखडी मरण पाम्यो हशे. एवी कोण अनाथ सुंदरी हशे के जे मारा जेवा पृथ्विपतीने पति स्वीकारी सनाथ न थाय. मृगनयनी तारां चारु नेत्रमां आ शुभ प्रसंगे आंसु भरवां उचीत छे ! लक्ष्मी चांल्लो करवा आवे त्यारे मों धोवा जाय, एवा मुर्ख माणस जेवी तुं नथी. बस बस, चालो, मारो रथ बहार खोटी थाय छे. आजथी मारा शयनग्रहमां आवी मनमान्या विलास करो. खुशीथी आवशो तो पण तमे छो, ने नाखुशीथी आवशो तो पण तमेज छो; एतो हुंज एवो के तमारा पतीने

प्रपंचथी परदेश मोकल्यो, नहीं तो खडी स्वारीए तमारा पतीने शीरच्छेद करावी तमने मारा शयनग्रहमां राखत तो मने कोण रोकनार हतुं ? धणीनो कोण धणी छे? माटे मारु कह्युं मानो, मारी जोडे झाझी जकमां कंइ सार नथी, तमे समजु छो, डाह्यां छो, तमारुं श्रेय शुं छे, ते विचारो. हरिबळ करतां शुं हुं रूप गुणमां कोइ प्रकारे उतरतो छुं ? मदोमत्त महेलाओना कामविकार पारखवामां शुं हुं अजाण छुं? तमारा पति करतां कामशास्त्रना अभ्यासमां हुं काचो छुं ? मारे मादर प्यारी ! चालो. तमारा सर्व मनोर्थ पुरा थशे. मारा शयनग्रहनी शोभा जोइ देवालयने तमे तुच्छ गणशो. वसंतश्री वसंत ऋतुमां मारा जेवा मदनवेगने त्यांज शोभे ! विधाता नींदवा ज लायक छे. ज्यां जोइए त्यां तेनी मुर्खाइता मोजुदज छे. दरेक काममां तेनी बेदरकारी ! तेनी अपुर्णता केटली! नहीं तो हरिबळ जेवा रंकने त्यां वसंतश्री जेवुं रत्न मुके ? रत्न तो लोढामां शोभे ज नहीं. रत्ननी बेठक तो सुवर्णज छाजे कोइ मुर्ख माणस अमुल्य रत्नने लोढामां जडशे तो शुं सुग्न माणस त्यांथी काढी उचीत स्थाने न मुके ?

पोताना प्राणनाथनी आवी अयोग्य नींदा न सहेवायाथी वसंतश्रीए जरा उंचुं जोयुं, तेना मोंपर लोहीनी सुरखी चढी आवी, तेनां लोचन रक्त थयां, डोळा बहार निकळ्या, तेनुं हृदय कंपवा लाग्युं, तेनुं गात्र गरम थयुं, ने त्रास साथे कहेवा लागीः—हे राजाजी ! तमारे बीजुं जे कंइ बोलवुं होय ते भले बोलो, पण हुं तमने साफ कहुं छुं

के मारा प्राणपतीने मारी पासे नींदशो नहीं. ते सुरुप छे के कुरुप छे, गुणवान छे के मुर्ख छे धनवान छे के दरिद्र छे, गमे तेवो छे तो पण आ क्षणभंगुर जगतमां मारुं सर्वस्व तेज छे.

राजा कहे छेः-जो तेज तारुं सर्वस्व छे तो ते क्यां छे ? तेतो क्यारनोए मरण पाम्यो. जे वस्तु दुनिआपार थइ छे ते वस्तुपर ममत्व राखी खाली मोह करवाथी शुं फायदो छे ? डाह्या पुरुषो गएला सुखनो शोच करता नथी, तेम चालता सुखने छोडता नथी सुंदरी ! हवे मीथ्यावाद मुकी दइ मारे शरण थवुं एज तारुं कर्तव्य छे. नहीं तो अहींथी पकडी एकदम निचे उभा रहेला मारा सुभट साथे हुं तने मारा शयनग्रहमां पहोचती करीश, त्यां तारुं कोइ नथी. त्यां तारे मारी इच्छाने आधिन थवुं पडशे, माटे तारुं भविष्य जेम सुधरे एम तुं कर.

आवी विकट विटंबणामां आवी पडेली अनाथ अबळा ए मुसाफरीए गएला पोताना प्राणाधारनुं शुं थयुं हशे तेनी तथा आ दुष्ट कामांध राजाना सपाटामांथी शी रीते पोतानुं शीयळ साचववुं तेनी चींतामां ने चींतामां प्रसंगने अनुसरी जरा उंचु जोयुं. राजा सामी द्रष्टी करी म्हो मलकाव्युं अने मंद मंद हसी. आथी करीने राजानुं मन प्रफुल्ल थयुं, तेना रोम वीकस्वर थया, घणा दिवसनी धारेली इच्छा पुर्ण थशे ए आशाए तेनुं हृदय धबकवा मांडयुं अने अधीरो थइ कहेवा लाग्योः—स्त्री जात हठीली ते हठीलीज. चालो हवे मारी साथे रथमां एम कही हाथ पकडवा जाय छे एटले वसंतश्री प्रेम वचनथी

बोलीः-राजाजी ! हजु उतावळा न थाओ हाल जाओ; हुं हजु एवी अधम थइ नथी के मारुं पतिव्रत छोडुं आजथी मासपर्यंत मारा स्वामीनी खबर नहीं मळे तो हुं राजा तमने मळीश.

कामांध राजाए विचार्युं के एना पतिनो क्यां पत्तो छे ? ते तो जरूर मरण पाम्यो हशे; हवे ते क्यांथी फरी आववानो छे ? एक मासनी अवधी तो सेहेजमां पुरी थशे, मास पछी मने मळवानुं वचन आपे छे, तो तेने मारे नाहक थोडा काळ माटे शा सारु दुभववी जोइए. चाल एम कही पोतानुं काम सिद्ध थयुं जाणी हर्षभेर घेर गयो.

हवे कामांध मदनवेगना गया पछी आपणी चिंतातुर बिचारी वसंतश्रीए केटलेक काळ जेम तेम व्यतित कर्यो एक मासनी अवधि पुरी थइ एटले वसंतश्री विमासवा लागि केः—अरे ! आ में केवुं अनुचित काम कर्युं. एक मास तो सेहेजमां जतो रह्यो; काल सवारे चंडाळ राजा तेना कामाग्निमां होमवा मारा श्रेष्ट शियळव्रतनुं बळिदान करवा आवी उभो रहेशे. अहो ! धिक्कार छे मने, मारा रूपने, मारा यौवनने, जेणे मारा उत्तम रत्ननुं हरण करवा आ नराधमने प्रेर्यो. हवे रत्ननुं जतन करवुं एज मारो धर्म छे.

वसंतश्री वळी जरा वधारे विचार करी बीले मोढे बोलीः—पण रत्ननुं जतन हुं अबळा नारी सबळ नर आगळ शी रीते करुं? कहेवत छे के, सत्ता आगळ शाणपण शा कामनुं ? मदनवेग मदनना कटक साथे काल सवारे

पोतानुं सबळ सैन्य लेइ मारे आंगणे आवी उभो रहेशे, अने मने कहेशे के चाल मारे घेर, हुं कहीश के, ना; एम तो केम बने? तत्काळ ते तेना सुभटोने आज्ञा आपशे के, पकडो आ ठगारीने बांधो आ दुष्टाने, अने जाओ मूको एने मारा शयनग्रहमां अरे! हाय! आ वखत प्राणपति विना कोण मारी रक्षा करे? शयनग्रहमां आणी ए दुष्ट, मने खात्री छे के, मारशे तो नहि; पण खरे मने जीवती मुइ करशे. चोर मारुं शियळव्रत चोरशे, मने भीख मागती करशे, अरे! हाय! हुं पापणी शा माटे जन्मी? जन्मी तो जन्मी, पण आवुं दुःखदायक रूप. अरे! पण हजु हुं नाइलाज नथी. शा सारुं गभराउ छुं. निराधार सती स्त्रीनुं शिल खंडन करवा प्रजा बळात्कार करे त्यारे राजानुं शरण; ज्यारे राजा तेनी साथे पराणे प्रित बांधवा तैयार थाय, त्यारे कृपाळु यमराजनुं शरण. हुं मुर्खी शा माटे ते शरण चुकुं छुं? आवे टांणे आत्मघातनां पातिकथी बीवुं ए ठीक नथी. चाल उठः—

हवे डाह्यो एवो हरिबळमच्छी पोतानी नविन परणेली कुसुमश्रीने उद्यानने विषे मुकीने पोताना घरनुं स्वरूप जोवाने अर्थे छानोमानो आवीने पोताना घर आगळ दुकडो एकांतमां रह्यो थको सांभळे छे, तेथी सतीनुं साहस जोइ एकदम बोली उठ्योः—

खबडदार! खबडदार! आत्मघात जेवो आ जगतमां बीजो एके अन्याय नथी; एम बोलतो हरिबळ वसंतश्रीना मों आगळ अचानक आवी उभो रह्यो.

गद् गद् कंठ वसंतश्री बोलीः—कोण स्वामिनाथ!

अरे शुं स्वामिनाथ! हा! तमेज छो! केम कुशळ तो खरा!

हरिबळ—हा! प्रिया कुशळ छुं. पण शाणी स्त्रीने आवुं अयोग्य आचरण शा माटे ?

वसंतश्री—स्वामिनाथ ! अयोग्य कहो के योग्य पण आज तमारां दर्शन थयां न होत तो काल सवारे वसंतश्री तमारे त्यां नहोती.

हरिबळ—नहीं सुंदरी तारा सतित्वनुं में पुरेपुरुं पारखुं जोयुं. आ कपटी राजाए तारा उपर गुजारेलो जुलम सांभळी हुं बहु दिलगीर थयो छुं. अधर्मी अधर्मनां फळ मोडां वहेलां चाखशे.

हवे पोताना स्वामिने देखीने रोमराय विकस्वर थया छे जेनां एवी ते वसंतश्रीए पोताना स्वामिनी आगता स्वागता करीने, कुशळ क्षेम पुछीने राजानुं सर्व वृतांत कह्युं; अने हरिबळे पण पोते घेरथी निकळ्यो त्यांथी मांडीने पाछो घेर आव्यो त्यां सुधीनुं सर्व वृत्तांत वसंश्रीने कह्युं. " ज्यां खरो प्रेम होय त्यां शुं गोप्य होय ? "

कुसुमश्रीनां लग्ननो वृत्तांत सांभळी वसंतश्री. स्वामिनाथ साथे उद्याने गइ, त्यां बंने घणो हर्ष पामी अन्या अन्य भेटी हालना काळमां जेम बे शोक्यो अरस परस लढी एक बीजानां मूळ वाढे छे तेम ते काळे नहोतुं. हाल तो जे धणी बे स्त्री परणी पोतानो जीवात्मा दुखाब्धिमां नांखे छे तेना जीवने भलुं पूछवुं अगाडीनी स्त्रीओ-शोक्यो-जो के ए नाम हालना अर्थने अनुसरी तेमने आपवुं उचित् नथी. होय, तापण सहीयरो ता शुं? पण बेहेनोनी

माफक प्रेमपूर्वक संतोषथी अरसपरस हळी मळी पोताना प्राणपतिनी सेवामां हमेशां तत्पर रहेती. हालनी मुर्ख बायडी क्यां, अने ते काळनी विद्वान, सदगुणी भार्या क्यां ? स्त्री अने संततिनुं सुख वांच्छनार दरेक डाह्या पुरुषे पोतानी प्रियाने केळववी जोइए.

हवे हरिबळे पोतानी सुग्न प्रिया साथे कंइक मसलत करी मोटे परोढीए राजाने केहेण मोकल्युं. हरिबळना आव्याना समाचार सांभळी दुष्ट मदनवेग खष्ट पड्यो, प्रथम तो तेणे ते वातनो अनादर कर्यो. पण पछी भाग्यने निंदवा लाग्यो आजे तेनो मोंढे आव्यो कोळीयो जतो रह्यो. वायुना वेगथी जेम पाकां पादडां खरी पडे छे, तेम आजे तेनी परिपकव थएली सर्व आशाओ जमीनदोस्त थइ गइ. सोनीनुं जेम धर्म्युं सोनुं धुळ मळे छे, तेम आजे तेनी सर्व मेहेनत व्यर्थ गइ. वर्षाकाळमां जेम घनघटा वायुना वेगथी घडीमां विखराइ जाय छे, तेम आजे तेना सघळा मनोरथ घडीमां विखराइ गया. टुंकामां कहीए तो आज तेने भाग्यदेवीए मेरु चढावी निचे पाड्यो आज तेना सर्व सुखनो नाश थयो, क्षणमां स्वस्थ थइ मदनवेग परिजनने कहेवा लाग्योः-आज मारे आनंदनी वधाइ आवी, राजभुवनने शणगारो, बारणे तोरण बांधो, हाथी घोडा रथादि नाना प्रकारनां सकल वाहनो साज बिछा-वी तैयार करो, राज पुरुषोने आज्ञा करो के; सुंदर व-स्त्राभुषण पेहेरी दरबारमां पधारे; आज मारा परमप्रिय हितस्वी हरिबळ. सोंपेलुं काम सत्वर करी अत्रे पधारे छे, आज मारे घणा दिवसनो वियोग टुटयो, आपण सर्व

सामैयुं करी चालो, आज तेमने नगर प्रवेश करावीए.

राजानी आज्ञा थइ के तरतज मोहनवाजां वाग्यां, सकळ नगरमां आणंद आणंद वर्ती रह्यो, नगरमां प्रवेश करतां मदनवेगे हरिबळने वधावी दरबारमां पधारवा आमंत्रण कर्युं, पोतानी प्रियाने पेलुं अमृतपात्र लइ वेर जवानी आज्ञा आपी हरिबळ विशाळापति साथे राज्य-भुवनमां गयो, राजाए सन्मान साथे उचित् स्थाने बेसाडी कुशल पुछी कार्य सिद्ध शी रीते कर्युं. ते पुछयुं ते सांभळी हरिबळ कहे छेः—

हे राजा ! लंकापति विभीषणने तेडवा अत्रेथी निकळया पछी घणो विकट रस्ता खेड खेड करता हुं आखरे समुद्र किनारे आवी पहोंच्या. नांखी नजर न पहोचे एवा अमाप समुद्रनां काळांदव जेवां पाणी उपर नजर करतां लंकापुरी शीरीते पोहोंचवुं, तेनो हुं विचार करवा लाग्यो; एटलामां एक मोटो राक्षस खाउं खाउं करतो मारा समीप आवी उभो रह्यो. राक्षसनो विकाळ स्वभाव अने विचित्र आकृति देखी हुं करगरी कहेवा लाग्योः—हे महाबळ मने खाधाथी तुं तृप्त थाय एमां हुं मोटो परोपकार मानुं छुं. मने मारा जीवनी फीकर नथी, परंतु फीकर एटलीज छे के, हुं मारी प्रतिज्ञा परिपुर्ण कर्या वगर मृत्यु पामीश. ए सांभळी आकुळ व्याकुळ थएलो राक्षस गुस्से थइ बोल्योः—हे मानवी ! एवी तें शी प्रतिज्ञा करी छे के मरण समये पण प्रतिज्ञा प्रतिज्ञा करी रह्यो छे. चाल, तारी प्रतिज्ञा मने जलदी कहे, हुं ते पुर्ण करवा तने मदद करुं. 'हुं तने मदद करुं' आवुं राक्षसनुं आशा-

युक्त वचन सांभळी में जरा धीरज पकडी, अने प्रसन्न चित्तथी कहेवा लाग्यो;—हे महाभाग्य! विशाळापति मदनवेगनो हुं आज्ञांकित सेवक छुं, मदनवेग विवाह महोत्सव मांडे छे, तेमां लंकापति बिभीषणने निमंत्रण करवा हुं लंकां जाउं छुं. आ विकट काम करवानुं भरी राज सभा वच्चे में माथे लीधुं छे, आ काम जो माराथी न थाय तो मारी प्रतिज्ञा भागे. राक्षस आंखो फेरवी मोटेथी बोल्योः- अल्या मानवी! आ प्रतिज्ञा पुर्ण करवी सेहेल नथी, आवो मोटो महासागर तरवो ए मानवीनां काम नथी, तोपण हुं तने एक युक्ति बतावुं छुं, एमां मारुंए कामथशे, ने तारुंए थशे. हुं बे हाथ जोडी कहेवा लाग्योः-ते युक्ति मने जल्दी बतावो. मारा स्वामीनुं काम करवा तमे जे युक्ति बतावशो, ते करवा हुं तैयार छुं क्षुधातुर राक्षस खुशी थइने अनेक प्रकारना विचित्र चाळा करतो कहेवा लाग्योः—हे मानवी! जो लंकांपुरी जवुं होय, जो बिभीषणने नोतरवो होय, अने जो तारी प्रतिज्ञा पाळवी होय तो अत्यारेज आ जंगलमां लाकडांनी चिता खडकी तेमां पड. चितामां पडी बळी मरवा शिवाय लंकाए जवानो बीजो रस्तो नथी राक्षसनी आ युक्ति प्रथम तो मने व्याजवी लागी नहीं, परंतु स्वामीनुं कार्य करवा कृतघ्न सेवक पोतानो प्राण पण अर्पण करे; एम विचारी प्रतिज्ञाए बंधाएलो हुं राक्षसनां वचन उपर विश्वास करी अग्निमां पड्यो. राक्षसे पण मारी राखनो पोटलो बांधी बिभीषण पासे मुकी, मारुं सर्व वृत्तांत कह्युं मारी स्वामीभक्ति जोइ मारापर तुष्टमान थयो. तेणे मारी राख उपर

अमृत छांटी मने सजीवन कर्यो. मारूं अद्भुत रुप जोइ तेणे मने कन्यादान दीधुं, कन्या साथे घणां किंमती वस्त्राभुषण, हाथी, घोडा सुखपालादी अनेक वस्तुओ मने आपी, परंतु ते सर्व लइ अत्रे आववुं कठण थइ पडे एम धारी में ते अंगिकार करी नहीं; त्यारे तेणे मने घणो आग्रह करी कह्युं के तमे अहींज रहो, मन मानी रीद्धि सीद्धि भोगवो. अने नवनवी रुपवंती यौवनाओ साथे अमन चमन करो; में कह्युं के ए काम माराथी बने नहीं, कारण के हुं मारा स्वामी विशाळापति मदनवेगनी आज्ञाथी तमने नोतरवा आव्यो छुं. मदनवेग मोटो विवाहमहोत्सव मांडे छे, माटे कृपा करी तमे पधारो. बिभीषणे जरा विचार करी मने कह्युं के, हरिबळ ! अमारी पुत्री साथे हालमां तो तमे पधारो, विवाहना बे दिवस रहेशे त्यारे हुं आवीश. आ सांभळी हुं घणो दिलगीर थयो तो पण बिभीषणे; हुं आव्यो तेनी खात्री माटे निशानी तरीके आ चंद्रहास नामनुं तेनुं दिव्य खडग आपी, मने मारी प्रिया साथे एक क्षणमांउठावी पाछो अहींआं लावी मुक्यो हे राजा तारूं आवुं दुष्कर काम करवा आ प्रमाणे में संकट सहन कर्युं कारण के स्वामी सेवामां हुं मोटुं पुन्य समजुं छुं.

पुन्यना प्रभावे हरिबळनी आ बनावटी वात मदनवेग साची मानी तेनो आभारी थयो, राजसभा सौ विस्मय थइ तेनी प्रसंसा करवा लागी. सघळा मांहे मांहे कहेवा लाग्या के, हरिबळ महा प्रतापी छे, नहीं तो आवुं मुश्केल काम कोण करे ! आम छतां हरिबळनी वातमां

प्रधानने अंदेशो रह्यो तेणे विचार्युं के, आ खडग तथा कन्या कोइ साथे कपट करी हरिबळ लाव्यो छे.

पण हवे तो एथी अधिक ए थयुं के तेनो इर्षाग्नि प्रज्वलित थयो, राजसभामां हरिबळनी ख्याति अने राजाना मों आगळ तेनुं अधिक अधिक मान थतुं जोइ आ अदेखा प्रधाननुं हृदय चिंतातुर थयुं रात दिवस विचार करतां करतां तेणे एक दिवस हरिबळने त्यां राजानुं जमवानुं ठराव्युं. पोतानी सुज्ञ प्रियाओना शियलरुपी सोनाने तपाववा आ वळी नविन भठ्ठी सळगती जोइ हरिबळने घणो संताप थयो. तोपण शुं करे ? सभा वच्चे नाइलाजे तेणे राजानुं वचन कबुळ कर्युं.

हवे ठरावेला दिवसे विशाळापति मदनवेग, प्रधान प्रमुख सर्व सबंधीओने तेडी हरिबळने त्यां भोजन करवा पधार्यों, हरिबळे पण राजाने मनपसंन नाना प्रकारनी सामग्री तैयार करावी, राजा भोजनशाळामां पधार्या के तरतज वसंतश्री तथा कुसुमश्री सुंदर वस्त्राभुषण पहेरी आकाशनी विद्युतनी माफक झणझणाट करती सोना रुपाना वरख चोढेला पकवान सुवर्ण थाळमां लेइ पिरसवा निकळी पडी. चंपकवर्णी चतुर चपलाओनां सुंदर गात्र निहाळी, तेमनी मनहर मधुर वाणी सांभळी. मदनवेग दिगमुढ थइ गयो. भोजनमांथी तेनुं चित्त उठी गयुं; मदनवेगमां पाछुं मदननुं भुत भरायुं, तेनो टाढो पडेलो कामाग्नि पाछो सतेज थयो, अवसर जोइ अदेखा अमात्ये आ अग्निमां पाछुं अदेखाइनुं डोळीउं होम्युं एटले तत्काळ भभुको थयो. हवे गमे तेम थाय,

तोपण मदनवेगने वसंतश्री ने कुसुमश्री जोइएज.

मदनवेग मंदिरे आव्यो, दास दासीओए तेनी आसना वासना करी; पण शा कामनी ? परस्त्रीरुपी दीवासलीनो विषयरुपी गंधक मदनवेगनी मनरुपी पेटी साथे घसायो, कामाग्नि प्रगट थयो. ते प्रदिप्त थवा अदेखाइ रुपी डोळीउं होमायुं. हवे ओ प्रिय वांचनार ! कहो के सदाचार रुपी वृक्षने वळगेला सुयशरुपी फुलने आ अग्निनो ज्वाळा दझाड्या वगर रहेशे ? आ अग्निथी राजाना अंतःकरणनुं लोही उकळ्युं, लोही शरीरनी रगे रग प्रसर्युं, अने शरीर धगधगवा मांड्युं; आ रोगनुं निवारण करवा मदनवेगे प्रधानने तेड्यो. राजनीतीमां प्रवीण प्रधाने अवसर विचारी पोताना प्रतिस्पर्धी हरिबळनुं काटलुं काढवानो लाग साध्यो. राजा सन्मुख बे कर जोडी दिन वचने प्रधान बोल्योः—हे राजा ! तमारो मदनज्वर शांत थाय एवुं कयुं औषध मळे ? कुसुमश्रीने वसंतश्री नामे बे औषधि हरिबळ पासे छे, ए औषधी विचित्र गुणवाळी छे मात्र द्रष्टिगोचर थवाथी इंद्र सरखाने परिताप करवाने समर्थ छे, तेम तेना स्पर्श मात्रथी महाविषय कामज्वरनुं निवारण करे.एवी छे.

वळी ए औषधि सदा पासे राखवा योग्य छे, पुज्य छे, मनोविकार शांत करे छे, हृदयने आनंदकारी छे, आंखने ठारनारी छे, विश्वरिद्धि विस्तारनारी छे, आ लोक ने परलोकने विषे सुख आपनारी छे. माटे हे निराधिप ! ए उत्तम, मांगल्यकारी औषधिनुं शीघ्र ग्रहण करो.

प्रधाननां आवां वचनथी मदनवेग घणो आकुळ

व्याकुळ थइ लाचार थइ कहेवा लाग्योः—हे प्रधान! मारा जेवा कम नसीबने ए औषधि क्यांथी मळे, ए औषध दुर्लभ छे, वळी हरिबळ महा प्रतापी छे, ते मारो हितकारी मित्र छे, मारा दुष्कर काम करे छे. एने माराथी. ... ...

प्रधाने कह्युं-अरे! राजा! एमां कांइ कहेवानुं नथी, तमे तेने जे काम बतावशो ते करवा ते ना नहीं कहे. आपणी कुंवरीनो विवाह आदरवानो छे माटे तेमां पधारवा यम राजाने.

निमंत्रण करवानुं काम तेने सोंपो. तेमां तेनुं मृत्यु थशे, अने पछी तेनी बन्ने स्त्रीओ आपणीज छे.

मदन पिडाथी परिताप पामेला मुर्ख मदनवेगने आ गर्वीत प्रधाननी दुष्ट सलाह गमी तेथी तेणे तेनो ताकीदे अमल कर्यो. परिचारकने बोलावी आज्ञा आपी के हरिबळने बोलावो हरिबळ आवताने वार राजाए घणी मिष्ट वाणीए तेनो सत्कार कर्यो. तेना गुणनुं वर्णन करी कह्युं केः हे हरिबळ! मारा खरा मित्र तमेज छो, नहीं तो बिभीषणने नोतर्या जेवुं कठण काम कोण करे? हाल पण एक एवुं ज काम आवी पड्युं छे. हुं धारुं छुं के तमे मारा हितने अर्थे तत्काळ ते करवा तैयार थशो. तमारे मारुं वचन प्रमाण करवुंज जोइए. एम कही धारेली मसलत निवेदन करी.

हरिबळे ते माथे चडावी घणो असंतुष्ट थइ घेर गयो, पोतानी प्रियाओने सर्व वृत्तांत निवेदन कर्युं, दुष्ट राजा-

नो दुष्ट संकल्प तरतज चतुराओ चेती गइ, पण धिरज धरी हरीबळने कहेवा लागीः—स्वामि ! तमे निशंक रहो, तमारा पुन्यना प्रभावे निर्वीघ्ने तमारुं काम सफळ थशे. अमारुं शियल भले चरणे चडे.

पछी राजाए तत्काळ पुर बहार घणां भारे सुकां लाकडांनी एक काळस्वरूप मोटी चिता खडकावी अग्निए प्रज्वलित करी; हरिबळ नगरवासीओ समक्ष तेमां बळी खाख थइ गयो; नागरिको बिचारा हाहाकार करी छातीफाट रडवा लाग्या; सघळा एकज स्वरे राजाने ने प्रधानने निंदवा लाग्या. अरेरे ! राजाए हरिबळ जेवा प्रतापी पुरुषने कपटथी मार्यो, बहुज खोटुं कर्युं; आपणा राजा जेवो अधर्मी कोइ नथी.

हवे नगरवासी सर्वः लोको राजा तथा प्रधाननी निंदा करे छे, अने हरिबळनी प्रशंसा करे छे अने कहे छे के हरिबळ एटले सिंहना सरखु बळ तथा विष्णुना सरखुं बळ तथा इंद्रना तेजने धारण करनार एवा प्रतापी पुरुषने राजाए तथा प्रधाने एवी ललनारूप लक्ष्मीनी लालचे कपटथी मार्यो ए बहुज खोटुं काम कर्युं !!! माटे एना सरखो बीजो काइ अधर्मी नथी. एवी रीते जेम सडी गयेला कलेवरमांथी दुर्गंध विस्तरे, तेम आखा नगरमां राजाना अधर्मरूप अपकीर्तिरूप दुर्गंध विस्तर्यो.

हरिबळे अग्नि मांहे पडतां थकांज सुस्थित देवताने संभार्यो. तेना सानिध्य थकी शरीरे लगारमात्र पण पीडा न थतां जेम सोनुं तपाव्याथी दीपि उठे तेम हरिबळ पण कान्तिये करी दीपी उठ्यो. अंजनसिद्धिनी पेठे

तत्काळ चितामांथी निकळीने अदृष्य थको एकांतेरह्यो, अने रात पडी एटले पोताने घेर आव्यो, हरिबळने देखीने तेनी बन्ने स्त्रीओ हर्षवंत थइ; अने विस्मय पामी पोताना आत्माने धन्य मानी अमृतना तुंबडा मांहीथी अमृत छांटयुं, तेना प्रभावे करी हरिबळनुं शरीर इंद्रना सरखुं थयुं. पुन्यना उदयथी शुं न संभवे ? पुन्यवंत पुरुषने दुर्जन लोक कष्टना समुद्रमां नांखे तेज सुखनो समुद्र थाय. जेम अगरने देवतामां नांखीए तो उलटी सुगंधता प्रसरे, तेम पुन्यवंतने आपदा ते संपदारूप थाय.

हवे हरिबळ पोतानी बे प्रिया साथे प्रेमआलाप करे छे, तेवामां राजा कंदर्पज्वरे पीड्यो थको अत्यंत मदोन्मत थइने हरिबळना घरने विषे आव्यो; राजाने आवतो जोइने बन्ने स्त्रीओ हरिबळने कहेवा लागी केः—हे स्वामि! तमे घरमां गुप्त रहीने अमारी बन्ने जणनी चतुराइ तथा डहापण जुओ जे स्त्रीओ शुं करे छे! स्त्रीओनुं बोलवुं सांभळी हरिबळे पण तेम कर्युं. जेवारे राजा आव्यो एटले ते बन्ने स्त्रीओए राजाने आदर सन्मान तथा आसन आपवादिक सर्व कार्य साचवी राजाने पुछयुंः—हे स्वामि ! आ अवसरे आपने अंहि आव्यानुं शुं प्रयोजन हतुं? स्त्रीओनुं बोलवुं सांभळी राजा गांडानी पेठे हसतो अतिशय उल्लास पामतो कहेवा लाग्योः—हे कामनियो! तमे शुं नथी जाणतीयो जे हुं तमने मारे घेर तेडी जवा आव्यो छुं ? माटे चालो पधारो. राजानुं वचन सांभळीने बन्ने स्त्रीओ कहेवा लागीः—हे राजन् ! ए तारुं बोलवुं उचित नथी, तुं सेवकजननो बाप सरखो छे, के लोक

अनर्थ करता होय तेने तुं वारी राखे, तो तुं पोतेज अनर्थ करे छे तो तुजने कोण वारे? परस्त्री देवतानी स्त्री सरखी स्वरूपवान होयतो पण शीघ्र परहरवी! तेमां वळी सेवकनी स्त्री तो पुत्रीनी पेठे तथा पुत्रवहुनी पेठे गणीने विशेषे छांडवी जोइए, राजा जे छे ते प्रजाने अन्याय करतां देखी दंड करीने वारी राखे, पण जेवारे राजा पोतेज अन्याय करे ते वारे तेने कोण वारवा समर्थ थाय? जे चोकी करे तेज चोरी करे; जे वळावीआ होय तेज धाडी थइने संघने लुंटे; पाणी थकी जेवारे अग्नि उठे, सुर्य थकी जेवारे अंधकार व्यापे, तेवारे शो उपाय थाय ? ते माटे तुजने आ शी वेलछा थइ छे, जे तुं अमारी वांच्छना करे छे ? आ तारी वर्तणुकथी अमारा प्राण जशे तो जवा देइशुं. पण अमे अमारा शिळने मलिन करवा देइशुं नहीं.

कह्युं छे के:—

वरंश्रुंगोत्तुंगाऽगुरु शिखरिणःकापिविषमे ।
पतित्वायंकायः कठिनदषदंतर्विदलितः॥
वरंन्यस्तोहस्तःफणिपतिमुखेतीक्ष्णदशने ।
वरंवन्हौ पातस्तदपिनवरं शीलविलयः ॥१॥

भावार्थः—उंचां छे शिखर ते जेनां एवा मोटा जे पर्वत तेना विषम प्रदेशने विषे पडीने आ कायाने कठिण पाषाण मांहे दळी नांखवी ते श्रेष्ठ छे; वळी तीखा दांतवाळा शेषनागना मुखमां हाथ घालवो ते श्रेष्ठ छे, तथा

अग्निने विषे पडवुं ते श्रेष्ठ छे, पण शिळनो भंग करवो ते श्रेष्ट नथी.

ते कारण माटे हे राजन ! अत्यंत कटुक विपाक छे जेना, एवा परस्त्री संभोगना पाप थकी तुं विराम पाम.

वळी कह्युं छे केः—

सुकृतेसत्यपिकर्मणि, दुर्गतिरेवांतरोश्रियं ॥
हरतितैलह्युद्दुक्तेऽपिहि, दीपशिखांहरतिवाताली १

भावार्थः—जेम दीवानी शिखीने तेल पहोचे छे तोपण तेने वायरो हणी नांखे छे, तेम मनुष्यने सुकृतरूप कर्म छतां पण वचमां अन्याय आवीने तेनी लक्ष्मीने हणी नांखे छे.

माटे हे राजन्! मांगलिकने अर्थे अन्यायमार्ग छांडवो ने न्याय मार्गे वर्तवुं, कारण के जे न्यायमार्ग छे ते सर्व संपदानुं मुळ छे.

कह्युं छे केः—

द्रुमेषूसलिलंसपिः नरेषूमदनेमनः
विद्यास्वभ्यसनन्यायः श्रियामायुःप्रकीर्तितम् ॥१॥

श्रुतेनबुद्धिःसुकृतेनविज्ञता, मदनेननारीसलिलेन-निम्नगा ॥ निशाशशाकेनघृतिःसमाधिना, नयेनचालं-क्रियतेनरेंद्रता ॥ २ ॥

भावार्थः—वृक्षने विषे पाणी, पुरुषने विषे घृत, कामने विषे मन, विद्याभ्यासमां न्यायनुं, जाणवुं, लक्ष्मीने

विषे पुर्ण आयु शोभाकारी छे. ज्ञाने करी बुद्धि शोभे छे, सुकृत पणे निपुणता शोभे छे, कंदर्प करी स्त्री शोभे छे, जळे करी नदी शोभे छे. चंद्रमाये करी रात्री शोभे छे, समाधिपणे संतोष शोभे छे, अने न्याये करी राजा शोभे छे.

एवी रीते हरिबळनी स्त्रीओए नवनवी युक्तियो करीने राजाने समजाव्यो, पण जेम अतिशे तावमां औषध मिथ्या भुत थाय तेम राजा समज्या नहि. हवे राजा कंदर्पनी पीडाये पीडाणो थको कहेवा लाग्योः–हे प्रियाओ ! हुं राजा छतां तमने आटली बधी प्रार्थना करूं छुं तोपण तमे नथी मानतीयो; पण हवे तमारो भरथार जीवतो आवे एवी आशा तमारे करवीज नहीं, तमारे वास्ते में तेने बाळी भस्म कर्यो छे; एटला माटे तमे सुजने जलदीथी स्वामिरूप मानो तमारा सुख दुःखनो हेतु हवे हुं छुं, अने तमे मारे वश छो; जो तमे मारूं कह्युं नहीं मानो तो बळात्कारे पण तमने ग्रहण करीश. हुं तमारा उपर आशक थयो छुं, माटे तमो तमारी इच्छाए मारी पासे आवो तो घणुंज सारूं छे, जेथी तमारे ने मारे मोटो स्नेह थशे.

एवां राजानां वचनो सांभळी स्त्रीओ क्रोध करी कहेवा लागीः धिक्कार पडो तने के जे माटे कागडानी पेठे कडवां वचने निषेध्यो थको पण कपटमां निपुण थइ सामो एम बोले छे ? माटे जा पापी ! अमाराथी दुर रहे ! नहीं तो तुं तारा मोटा पापनुं फळ हमणां ज पामीश ! !

स्त्रीओनां एवां कडवां वचनो सांभळीने जेवामां

राजा बळात्कार करवा जाय छे, तेवामां ते कुसुमश्रीए तरतज विद्याना बळे करीने राजाने चोरनी पेठे आकरा बंधने बांधी लीधो; बांधीने जेम तेना दांत तुटी पडे तेवी रीते धरती उपर तेने पाडी नांख्यो, तेथी तेज वखत राजाना दांत पण पडी गया. आकरा पासनुं बंधन तथा दांतनुं पडवुं ते बे वानाथी जे पीडा उत्पन्न थइ तेणे करीने दुःखनी अवस्थाने प्राप्त थयो, एवो राजा अत्यंत मुर्खनी पेठे हळवे हळवे आक्रंद करवा लाग्यो. ते वखते राजाना मुखमांथी लाळनुं पडवुं, आक्रंद करवुं, दांतनुं पडवुं, शोभा रहितपणुं इत्यादिक अवस्थाए करी तरुण छतां पण जाणीए वृद्धपणुंज पाम्यो होय नहि एवो देखावा लाग्यो. आथी करी जेम कोइ लाभ मेळववाने इच्छतो छतां पोतानी मुळ पुंजीनो पण नाश करी आवे तेम राजाने थयुं.

हवे दीनदयामणा मुखे करीने आक्रंद करता एवा राजाने देखीने दयाना घररूप स्त्रीओने दया उपनी, ते वारे ते बेमांथी कुसुमश्रीए राजाने कह्युं केः–हे पापी ? तुं पापने विषे तत्पर छे. तोपण अमे अपार दयाये करीने कोमळ छीए तेथी आ लोकना दुःखथी मुक्त करवा माटे अमे तने बंधनथी मुकीए छीए, पण परभवने विषे ए पापकर्म करीने वारंवार तुं नरकादिकमां जइश ते दुःखथी अमे मुकाववाने समर्थ नथी; माटे हवे फरीथी तुं एवुं काम करीश नही, एम कही जलदीथी कुसुमश्रीए विद्याने बळे करीने राजाने बंधनथी मुक्त कर्यो. राजा शीघ्रपणे स्वस्थ अंग करी सावधान थइ पृथ्वी उपर बेठो थको कहेवा

लाग्यो केः–हरिवळनी स्त्रीओना प्रसादथकी शुं दुष्प्राप्त थाय छे? अर्थात् सर्वप्राप्त थायज, अने दुःख पण टळे. एम कही अतिशयपणे बहु शोच करतो थको कांइक पोतानी आंखो ढांकीने मंदमंद गतिए राजा तिहांथी निकळ्यो, अने मार्गमां घणो पश्चात्ताप करवा लाग्यो केः–अरे ! हुं घणो वगोवाणो ! एम विचारतो गुप्तपणे पोताने घेर आव्यो. घेर आवी बाह्यसुखना आपनारा एवा अनेक उपाय करीने रात्रि. निर्गमन करी प्रभाते दांत जवाथी लज्जा पामतो थको कांइक मिष करी मुख ढांकी राजसभामां आवी बेठो, अने छानी रीते पोतानी सर्व हकीकत मंत्रीने कही; तेथी मंत्रीए पण सर्व समाचार जाण्या; तेवारे जेम तत्वनो जाण पुरुष संसारनुं स्वरुप विचारे, तेम मंत्री पण विचारतो थको कांइक भय, कांइक कौतुक, अने कांइक करुणा ए त्रण वानां समकाळे पाम्यो.

हवे हरिबळे पोतानी स्त्रीओनुं करेलुं अत्यंत विचित्र चरित्र जोयुं, तेथी पोताना घेरथी राजाना गया पछी स्त्रीओ प्रत्ये कहेवा लाग्यो केः–तमारे अघटित कार्यना करनारा राजाने एमज करवुं उचित हतुं; कारण के मुर्ख होय ते आस्फाल्या विना अने अरहो परहो कर्या विना पाधरो थायज नहिं ! जेम हीणो सारथी रथने कुमार्गे चलावे तेम कपटी मंत्रीएज राजाने दुर्बुद्धि देइने कुरस्ते चलाव्यो.

कह्युं छे छेः—

नृपतिर्नरश्चनारी; तुरंगस्तांत्री चशास्त्रमथशस्त्रं ॥
चारुत्वारुत्वे स्यातामेषांपरायते ॥ १ ॥

वल्लीनरिंद्चित्तं; वख्खाणंपाणियंचमहिलाओ ॥
तच्छयवश्चंतिसया वच्छय धुत्तेहिंनिज्जाति ॥ २ ॥

भावार्थः—राजा, पुरुष, स्त्री, अश्व, वीणा, शास्त्र तथा शस्त्रे एटलानुं सुंदरपणुं अने हीनपणुं ते सघळुं परने वश होय छे, एटले जेवा तेने सोबती मळे तेवी ते शोभा पामे. वळी वेलडी, राजा, मन, व्याख्यान, पाणी अने स्त्रीओ एटला जन ज्यां सुधी धुर्त नथी मळ्या त्यां सुधी पोताने मार्गे चाले अर्थात् ते सर्व निच जननी सोबते हिनपणाने पामे छे, तथा उत्तमनी संगतिथी उत्तमपणुं भजे छे. तेम दुष्ट मंत्रीए ए राजाने कष्टमां नाख्यो छे; माटे प्रथम ते प्रधाननो कांइक उपाय करवो युक्त छे. ज्यां सुधी ए दुष्ट परिणामी मंत्री जीवतो हशे त्यां सुधी ते पोतांनी प्रकृति मुकशे नहीं. माटे अन्यायकारक ए प्रधान हणवा योग्य छे. कह्युं छे केः दुष्टने दमवो अने भलाजननी प्रतिपालना करवी ए न्याय मार्ग छे एटला माटे ते प्रधाननो निग्रह करवाने कांइ कपट रचना करवी. ए मंत्रीनुं करेलुं कपट छे, तेज मार्गे आपणने चालवुं योग्य छे, कारण के कपटीने तो कपटथीज वश करवो.

कवि पण कहे छे केः—

व्रजंतितेमूढ धियः पराभवं; भवंतिमायाविषुयेनमायिनः ॥ प्रविश्यनिघ्नंतिसठास्तथाविधा; नसंवृतागान्निशिताइवेषवः ॥ १ ॥

भावार्थः—जे कपटी पुरुषने विषे कपटपणुं नथी करता ते मुर्ख बुद्धिना धणी पराभव प्रत्ये पामे छे, अने

ते पुरुषना हृदयमां प्रवेश करीने तेने हणे छे, तेनी उपर द्रष्टांत कहे छेः—

जेम तीक्षण बाणो, जेणे बखतर प्रमुख पहेर्युं नथी एवा पुरुषना हृदयमांहे पेशीने प्राण ले छे. विचार करनाराना विचार चार कानथी थाय छे, तो सघळे प्रशंशा- वा योग्य थाय छे; अने जो छ काने थाय तो वळी विशेष प्रशंसनीय थाय छे. सिद्धफळने आपे छे.

पछी ते छ कानना मंत्र करवाने अर्थे हरिबळे समुद्र देवताने संभार्यो; जेटले देवताने संभार्यो के तरतज देवे आवीने हरिबळनो अद्भुत वेष बनाव्यो, अने देवता संबंधी वस्त्राभरण पेहेरावीने दिव्य स्वरूपवान कर्यो. तेमज बीजो एक भयंकर रूपवाळो यमराजानो छडिदार बनाव्यो, तेने साथे लेइने प्रभाते हरिबळ राजसभाने विषे गयो; त्यां हर्षसहित राजाने नमस्कार करी उभो रह्यो. इंद्रसरखा एवा हरिबळने स्वर्गथी आव्यो देखीने राजा तथा सर्व सभाना लोको विस्मय पाम्या. राजा पोताना अंतःकरणमां विचार करवा लाग्यो केः—

धिःकार छे पापसहित मंत्रीना वचनने के जे माटे में आ हरिबळने साक्षात् बाळीने राख कर्यो हतो ते क्यांथी आवी उभो रह्यो.

हवे राजा हरिबळने पुछे छे के तुं यमराजाना घरथी आंहीं केम आव्यो? अने तारी साथे आ पुरुष कोण छे? एम पुछवाथी हरिबळ कहेवा लाग्यो केः—हे राजन्! जेवो हुं चितामां पडीने बळी भस्म थयो, तेवोज यमराजाना दरबारमां गयो; त्यां यमराजाना किंकरे मारो

सर्व वृत्तांत यमराजाने कह्यो. किंकरना मुखथी मारो वृत्तांत सांभळी यमराजाए मारी उपर तुष्टमान थइने मने तरत जीवतो कर्यो, ते यमराजाना प्रभावथी मारुं अति अद्भुत रुप थयुं. एक कष्ट ने बीजुं सत्य ते बे थकी शुं दुर्लभ छे? सत्यवंतना कष्टे करी तुष्टमान थयेला देवता थकी सत्पुरुषने मनोवांछित केम ना होय ? होयज. हवे यमराजाए माराथी कहेवाय पण नहीं तेवी तथा मनने पण अगोचर एवी जात जातनी रीद्धि मुजने देखाडी पण हुं कंइ जोउं ने कंइ ना जोउं! एक जोउ त्यां बीजी भुली जउं, बीजी जोउं त्यां त्रीजी भुली जउं! ने त्रीजी जोउं त्यां तो वळी चोथी भुली जउं! एवो हुं थइ गयो वळी हे राजन! अहंकारे करीने इंद्रनी नगरीने जीते एवी संयमनी नामे यमराजानी नगरी छे, त्यां धर्मराजा राज्य करे छे, तेमां पुन्यवंत लोक वसे छे, तेनी तेजसी एवे नामे शुभकारी सभा छे, ते सभामां ताम्रचुड एवे नामे दंडधर छे, ते लेखण शाही, अने पुस्तक चार हाथने विषे धरे छे, इंद्रादिक सकळ देवताओ पण ते धर्मराजानी शेवामां सावधान रहे छे, विष्णुं ब्रह्मा अने महेश ते पण यमराजाने संतोष राखवा माटे घणुं कष्ट सहे छे, परम-योगींद्र सरखा पण एनी बीकथी योगाभ्यासने भजे छे, त्रण लोक जे छे ते तेनो वननी पेरे सत्कार करे छे, मोठा अंधकारना नाशनो प्रसवनार एवो सुर्य तेनो पिता छे, तथा संज्ञावंत जे जीवमां मुख्य एवी संज्ञावती नामे ते-मनी माता छे. तेने शनिश्वर एवे नामे भाइ छे, जे वज्ज-रनी पेठे जगतने विषे अति दुःसह छे, तथा स्यामछे तो पण भुलाकने पवित्र करनारी एवी यमुना नामे तेनी एक

बेन छे सर्वने द्वेषकारी धुम्रमुखी एवी धुपोर्णा नामे तेनी पटराणी छे, मरण पामेलाने उपाडवाने उत्तम अने धीर पुरुषोने खंधने विषे योग्य (एटले जगतमां जेने लोको ठाठडी कहे छे ते) तेनुं वाहन छे, त्रण जगतना लोक जेने घणो आदर आपे छे एवो वैद्युत एवे नामे तेनो परोलीयो छे, चंड अने महाचंड एवे नामे बे तेना दास छे, चित्रगुप्त नामे तेने लेखक छे, जे त्रण लोकना जननुं रुडुं तथा माठुं कर्म बेठो बेठो लखे छे, एवी रुद्धिनो धणी यमराजा तुठ्यो थको कल्पवृक्ष सरखो छे, ते रुठ्यो ता यम ते यमज छे. एम लोक पण कहे छे.

कह्युं छे केः—

यस्मिन्रुष्टेभयनास्ति, तुष्टेनास्तिधनागमः ॥
निग्रहानुग्रहोनास्ति सजातःकिंकरिष्यति ॥ १ ॥

भावार्थः—जेने रुठे थके भय न होय, अने त्रुठे थके धननुं आगमन न थाय, जेने निग्रह अने अनुग्रह ए बेउ नथी ते उत्पन्न थइने शुं करशे ? तेथी कांइ न थाय.

एवी यमराजानी ऋद्धि देखीने में मारी द्रष्टिने सफळ करी मानी. लोक पण एम कहे छे के घणुं जीवीए तो घणुं देखीए,

हवे हे राजन् ! में यमराजाने घणी युक्तिए करीने आपना नोतरानी निमंत्रणा करी, तेवारे यमराजा मारा उपर प्रिती लावी कहेवा लाग्या केः–राजानो अति आदर छे, तो हुं आवीश; पण एक वात तने कहुं छुं जे तारो राजा मारो मित्र छे, मारो मुरब्बी छे, मारी साथे स्नेह

इच्छे छे, माटे ते जा तेना कुटुंब परिवार तथा मंत्री प्रमुख सकळ सेनासहित मारी पासे आवे ता हुं तेनी भक्ति करूं! एवी मने हौंश छे. ते माटे यमराजाए मने वारंवार घणुं करीने कह्युं छे के, तुं एक वार मारा मित्रने कुटुंबसहित मारी पासे जरुर मोकलजे. एम कहीने मने दिव्य अलंकार तथा वस्त्रादिक आपीने घणा आदरसहित घणी दिव्यरूपनी धरनारी अनेक देवांगनाओ परणाववा मांडी, पण ते परणवा में ना कह्युं; तेवारे यमराजाए छेवटे कह्युं के, एमांथी एक कन्यानुं तमे पाणी ग्रहण करो के जेथी हुं कृतार्थ थाउं. तापण में तेमने कह्युं के, मारे एकेनो पण खप नथी. मात्र मारा स्वामिनुं विवाह संबंधी कारण छे माटे तमने तेडवा सारु आव्यो छुं; तमे ते देवांगनाओ राजा तथा प्रधानने देशो एटले मारे संतोष छे; कारण के ए कन्या तेमनेज योग्य छे. वळी शत्रुए करेला बंधनने विषे, वधने विषे, युद्धने विषे कोट लेवाने विषे, घरने विषे, उत्सवने विषे. ज्यां ज्यां शेवक कष्ट भोगवे ते कष्टनुं सघळुं फळ स्वामीने होय. एवुं में कह्युं. त्यारे यमराजा बोल्या जे तुं राजा प्रमुखने अहींआं उतावळे मोकल; एम कही घणुं मान दइ मने विदाय कर्यो, अने तमने तेडवाने माटे तथा मने मार्ग देखाडवाने तथा तमारा बहु मानने अर्थे वैदुत नामे पोताना छडीदारने मारी साथे मोकल्यो छे; माटे तमे हवे तेनी साथे उतावळथी जाओ; तमारे त्यां जवुं घटे छे. पछी हरिबळना बोलवा प्रमाणे ते वैदुत छडीदारे पण विशेषपणे एमज कह्युं, जेथी राजा प्रमुख सर्वे सभाए विचार्युं जे एमां कांइ खोटुं नथी. सर्व साचुं छे, महा धुर्त एवो जे मंत्री ते ता वळी

देवनी पेठेज सत्य करीने मानतो हवो. आकरुं कपट छे, तेने ब्रह्मा पण जाणे नहीं.

हवे राजा अने प्रधान आदे देइ घणा लोक यमराजाने घेर जवा उजमाळ थयां, यमराजानुं नाम लेतां पण भय उपजे. पण ते समये तो सहुने कौतुक जोवानुं मन थयुं. लोभीया प्राणी शुं न करे? बधामां एके कह्युं के पहेलो हुं जाउं. त्यारे बीजाए कह्युं के पहेलो हुं जाउं. एम एक एकथी आगळ यमराजाने घेर जवा माटे तैयार थया. राजाने प्रथम जे दांत पडवाथी पीडा उपनी छे, ते समग्र पीडा पण यमराजानी पासेथी मने ऋद्धि मळशे, एवा लोभना वश थकी जती रही, अने यमराजाने घेर जवा माटे सज्ज थयो. वळी राजा करतां प्रधान वहेला तैयार थयो, तेमज सभाना लोक तथा नगरना लोक पण मांहो-मांहे जवाने उत्सुक थया. सर्वनी मति देवताना प्रभावथी हणाती गइ. केटलाएक देव कन्या परणवा, तथा घणुं द्रव्य अने घणां आभुषणना लोभ थकी अने केटलाएक कौतुक जोवाने अर्थे एम नगरनां लोक राजानी साथे नगरथी बाहेर निकळया. जुओ लोभनी राजधानी केवी छे ?

हवे राजाना आदेशथी नगर बहार अत्यंत भयंकर बिहामणी एवी मोटी चेह रचावी अग्नि सळगावी, ऋद्धि मळवी तो वेगळी छे, परंतु भस्म थवाना तो निश्चय छे, तथापि ते काळे एकाग्रचित्ते सर्व कोइ भस्म थवाने उजमाळ थया; जुओ संसारनुं स्वरूप केवुं छे. !

जाद्व्वेहोइमई । अइवातरुणीसु रुपवंतीसु ॥
ताजईजिणवरधम्मे । करमलयजंठिआसिद्धि ॥१॥

भावार्थः— जेवी द्रव्योपार्जनने विषे बुद्धि रहे छे, अथवा रुपवंती स्त्रीने विषे जेवुं मन रहे छे, तेवी मति जो वितरागना धर्मने विषे रहे तो हाथनी हथेळीमां मोक्ष जाणवो.

हवे जाणे मदिरा पीधी होय तेम संसार सुखना अभिलाषी एवा ते लाभना वश थकी, नवनवे वचने करी गर्जना करवा लाग्या; केटलाएक नाचवा लाग्या, केटलाएक गावा लाग्या, केटलाएक हसवा लाग्या, अने चितामां पडवाने एक एकथी उतावळा थया; ते जोइ हरिबळने दया उपनी, तेवारे विचारवा लाग्या जे. में कुबुद्धिए करी मोटो अनर्थ मांड्यो छे, ए अपराधे करीने मुज पापीने नरकमां पण क्यांइ ठेकाणु मळशे नहीं. शिक्षा देवी ते अपराधीने देवी, एज उत्तम माणसनुं लक्षण छे. भला भुंडानो जे विभाग समजे नहीं. तेनुं जाणपणु कांइ रहे नहीं. माटे हवे शो उपाय करुं के जेथी सर्व लोक उगरे अने प्रधान तेनां कुडां पापे करी शिक्षा पामे ! एवो हरिबळ विचार करे छे तेटलामां कारिमो यमराजानो छडीदार बोली उठ्यो केः—जेटला अग्निमां पडवाने तैयार थया छो ते सर्व थंभो. हे भाइओ ! जो तमे फळना अभिलाषी हो तो उतावळा न थाओ कारण के अमारो स्वामि विषम छे, ते माटे प्रथम जे कोइ राजानो अति मानीतो होय ते आगळथी मारी साथे पडे, त्यार पछी

राजा पडे, त्यार पछी सर्वे प्रजा पडे. एवुं सांभळीने प्रधाने मनमां विचार कर्यो जे हुं आगळथी पडुं तो मुजने निश्चय इष्टफळ थाय. एम विचारी ते मुर्ख प्रधान राजाने कहेवा लाग्यो केः-हे स्वामिन! कहो तो पहेलां हुं छडीदारनी संगाथे जाउं! राजाए कह्युं के जाओ. एम राजानी आज्ञा थवाथी जाणे स्वर्गसुख भोगववाज जतो न होय! तेम कृतार्थपणुं मानतो मनमां हर्ष धरतो थको ते प्रधाने छडीदार देवतानी साथे विकाळ एवा अग्निमां झंपापात कर्यो, पडतांवेंतज बळी भस्म थइ गयो. एवी रीते ते पापबुद्धिनो धणी प्रधान पोताना मनोरथे यमराजाना घरने विषे मोटे कष्टे गयो.

हवे राजा पण रंग सहित पतंगनी पेठे अग्निमां पडवा जतो हतो, तेटलामां करुणावंत जे हरिबळ तेणे राजानो हाथ झाली राखी पडवा न दीधोः तेवारे राजा कहे छे जे तुं कां मुजने अंतराय करे छे? एवुं सांभळी हरिबळ राजाने कहेवा लाग्यो केः-हे राजन्! हुं जे तमने कहुं ते स्वस्थ थइने सांभळो. जे अणविचार्युं कार्य करे छे तेने आ लोके अने परलोके अत्यंत अनर्थ थाय छे, माटे जे निपुण होय तेणे रुडी रीते जोइ विचारीने काम करवुं. हे स्वामी! यमने मळवानी वात साची ना जाणो. तमे क्यांइ पण मुवा जीवता थया एवुं सांभळ्युं छे? म्रत्यु पाम्यो तेने देवता पण जीवाडवाने समर्थ नथी ता बळी बीजा तो क्यांथीज होय! आ सघळुं में निपुणतानुं कपट प्रगट कीधुं छे, कारण के कुबुद्धि एवो मंत्री तेणे कुडी प्रपंच रचना करीने वारंवार प्राणांतकष्टमांहे मुजने

नांख्यो हतो, तेमज तमने पण दुःखमांहि नांख्या, तमारा दांत पडाव्या, तेनी तमोने मोटी वेदना थइ. इत्यादिक हे राजन्! ते पापीए महा दुःख दीधुं, तुम सरखा प्राणीने दुर्बुद्धि दीधी, तम जेवा सज्जनने परद्रोह, परस्त्रीना लालची कर्या; कारण के दुष्ट मंत्रीथी राजा दुःख पामे, सुमंत्रीथी राजा सुख पामे, एटला माटे कपटरचना करीने दुष्ट प्रधानने में अग्निमांहे नांखी भस्म कीधो छे. कह्युं छे केः—व्याधि अने वैरी ए बे नाना होय त्यांथीज छेदवा पण वधवा देवा नहीं. तमे तो मारा स्वामि छो, माटे हुं तमने अग्नि मांहे केम पडवा दउ ? जे माटे कह्युं छे केः—स्वामीनो द्रोह करवो ते मोटुं पाप छे. बीजानो पण करेलो द्रोह दुःखना समुहने पमाडे छे; तो मित्र स्वामि अने गुरुनो द्रोह कर्याथी महा दुःख पामीए एमां तो शुं आश्चर्य छे ? एवी वाणी हरिबळना मुख थकी सांभळीने राजा अत्यंत शंका पाम्यो, अने लाज्यो थको विचार करवा लाग्यो केः—अहा ! ए हरिबळ मारुं सघळुं दुश्चेष्टित जाणे छे ! एम विचारी राजा तेज वेळाए घणी लज्जाथी निचुं मुख करी शुन्य मन थको उभो रह्यो. जाणे मुर्छा आवी होय नहीं ! एवो थइ गयो.

पछी हरिबळे मीठा वचनरूप औषधे करी राजाने समजावी तेनुं दुःख टाळ्युं, राजा पण हरिबळना मुख थकी देवतानुं सानिध्य अने तेनुं अद्भुत चरित्र सांभळीने विस्मय पाम्यो थको मस्तक धुणावतो हवो, अने मनमां विचारवा लाग्यो के एवो मोटो अपराध करनार जे हुं तेने आ मोटी शक्तिना धणीए बळवा दीधो नहि !

वळी ए महा सामर्थवान छतां एणे मारूं राज्य पण ना लीधुं! ने हु असमर्थ ते एनी लक्ष्मी लेवाने उजमाल थयो; एटला माटे हुं अधममां अधम छुं. आ परमउपगारीना रणमांथी हुं क्यारे छुटीश? इत्यादिक ते हरिबळनी प्रशंशा तथा पश्चाताप अने पोताना आत्मानी निंद्या करतो भवथी उद्वेग पाम्यो थको घणी वारे अने घणे कष्टे राजा पोताने घेर आव्यो. तथा यमराजाना घेर जवानी निःफलताए करी विस्तार पाम्यो छे शोक ते जेने एवा घणा लोको ते सर्व कौतकवंत एवुं जे हरिबळनुं चरित्र तेनुं वर्णन करता थका पोताने घेर गया; त्यां तेज अकस्मात् निमित्त कारण थये थके ते राजाने वैराग्य उपन्यो.

हवे राजाए पोतानुं देवुं वाळवा माटे हरिबळने पोतानी बेटी परणावी अने पोतानुं राज्य शुभमुहुर्त आपी पोते पुर्वना दुःकृत क्षय करवाने काजे सदगुरू पासे जइ दीक्षा लीधी, दीक्षा लेइ मोक्ष प्रत्ये गयो.

हवे कंचनपुरना राजाए पोतानी पुत्री नाशी गयानुं वृत्तांत जाणी खेद पामी देशादेश खबर कढावी; तेवारे पंथी जनना मुखथकी हरिबळनुं वृत्तांत सांभळ्युं, तेथी अति हर्षवंत थइ हरिबळने पोतानो जमाइ जाणीने कार्यना जाण एवा राजाए प्रधान आदि मोटा पुरुषो मोकलीने बहु मान थकी पुत्रनी पेठे हरिबळने तेडावी लीधो; ते हरिबळ पण पृथिवने विषे इंद्र सरखो सकळ ऋद्धि अने सेनाये परिवर्यो, पोतानी त्रण स्त्रीओ सहित सर्व लोकोने कौतुक अने हर्ष करतो कांचनपुर नगरे आव्यो. राजा तथा राणी पुत्रीने कहेवा लाग्यां केः-हे वत्से! तें

स्वेच्छाए वर वर्यो ते अघटतुं कर्युं; पण तारा भाग्य थकी तुं विश्वने पुजनिय एवो भरथार पामी, ते तारुं मोटुं भाग्य! एवी रीते माता पोताणे पुत्रीनो घणी प्रसंशा करी. प्रभने ठेकाणे पोतानुं ठेकाणुं आपवुं एम जाणी राजा पोतानुं राज्य हरिबळने आपी पोते राणी सहित दिक्षा लेइने मोक्ष प्रत्ये गयो.

हवे शत्रुनुं कटक तथा शत्रुनुं बळ, अने दर्प जे अहंकार तद्रुप सर्पने टाळवाने विषे गरुड सरिखो तथा भाग्यना उदय थकी मोटा राज्य पाळतो थको प्रजाने प्रितिवंत थयो, एवो जे हरिबळ तेणे त्रणे राणीने पटराणी करी थापी. अने बीजा राजाओनी कन्याओनुं पाणी ग्रहण कर्युं. जे माटे श्री तिर्थंकर जे अतुल दान आपे छे, तोपण तेनां फळ तेमने ते भवने विषे एवां अद्भूतकारी नथी मळतां, परंतु परभवे मळे छे; अने हरिबळने तो अल्प जीवहिंसाना नियमनुं तेज भवमां अतुल फळ थयुं. अमृत, कन्या, सुत्र, चमररत्न, छत्र रत्न, आदि चक्रवर्तीनां जे रत्न, वडवृक्षनुं बीज बीजनो चंद्रमा, सिंहनुं बालक, तंतु, जीव, जात्यवंत, रत्न चिंतामणी प्रमुख सुवर्ण सिद्धिनो रस, रसांग विद्या ए सर्वेनी उपमा हरिबळने लागु पडे छे. कारण के सुकृत थोडुं ने फळ तो अत्यंत मोटां थयां. हवे हरिबळ पोताना नियमने पाळतो थको एम विचारे छे के दुःखनुं कारण एवुं क्यां मारुं माछीनुं कुळ, अधम दरिद्रपणुं अने क्यां आ राज्य रिद्धि? आ सर्व संपदा अने सुख तेने आपनारी एक आ जीवदयाज थइ छे, एम निरंतर नियमनी अनुमोदना करतो थको नियमने विसारतो नथी.

एक दिवस हरिबळ पोताना हृदयमां विचारे छे के, जे गुरुनी देशनारुप अमृतथकी जाणु छुं जे मुजने देवता सरिखी ऋद्धि पण दासी थइ रही छे, तेवा गुरु जो अहिंआं पधारे तो पुछुं, ने वळी कृतार्थ थाउं! जन्म सफळ करी मानुं! एवुं ज्यां विचारे छे तेवामां जाणे हरिबळना ध्यानना आकर्ष्या थकाज आव्या न होय! तेम ते गुरुजी पधार्याने वनपाळके आवीने वधामणी आपी ते सांभळी राजा हर्ष वंत थयो थको वनपाळकने वधामणी आपी मोटा आडंबरे करी गुरु पासे जइ वांदीने तेमना मुखथी धर्म देशना सांभळवा लाग्याः—

गुरुनी देशना सांभळीने मुदित थको विनती करवा लाग्यो केः—हे पुन्यनिधे! तमारा प्रसादथी हुं तत्काळपणे अदभुत लक्ष्मीनो भोगवनार थयो; पण हे महाराज! हु तो निंद्या करवा योग्य छुं, अने पापी छुं, माटे मुज उपर करुणा करो. हे करुणानिधि! हे दयाना निधान! मुजने मोक्ष प्रति पमाडो. मारुं हितपणुं तमारा चित्तने विषे धारो, मुज उपर संतोषित करो, एम कहेतो हरिबळ गुरुने प्रणाम करवा लाग्यो. पछी सुकृतने विषे एकाग्र राखतो एवा हरिबळने जोइ विचारीने सत्य वाणीए करी गुरु कहेवा लाग्या केः—हे राजन्! तने धन्य छे, जे तारी बुद्धि एक धर्मने विषेज द्रढ छे.

कह्युं छे केः—

केचिद्राजनभंगिनिर्भरधियःकेचित्पुरंधीपराः ।
केचिन्माल्यविलेपनैकरसिकाःकेचिच्चगीतोत्सुकाः ॥
केचिद्द्यूतकथाम्रृगव्यमदिरानृत्यादिदत्तादराः
केचिद्राजिगजोक्षयानरासिकाधन्यास्तुधर्मेरताः॥१॥

भावर्थः—केटलाक अनेक प्रकारना भोजनमां तत्पर छे, केटळाक स्त्रीना भोगने विषे तत्पर छे, केटलाक फुलनी माळाओमां तथा शरीरे चंदन विलेपन करवुं तेमां रसीया छे, केटलाएक गीत गान सांभळवाने उत्साहवंत छे, केटलाएक जुगडुं रमवुं, आहेडो, मदिरा, नाटक इत्यादिकने विषे बांध्यो छे आदर जेणे एवा छे, केटलाएक तो घोडा, हस्ती, वृषभ, सुखपाल तेना रसिया छे, पण धन्य छे तेमने के जे धर्मने विषे राता छे.

हवे ते धर्म बे प्रकारनो छे. तेमां एक साधुनो धर्म, ने बीजो श्रावकनो धर्म, तेमां निश्चे धर्मनुं मुळ तो जीवदयाज छे. बाकी जे धर्म ते ता सघळो जीवदयानो विस्तार छे, ते जीवदयाने पाळवाने निपुण जे छे, ते सर्वविरति साधुपणुं भजवाने रति करे छे, ते चारित्रविना दयानुं पाळवुं रुडी रीते न थाय; अने जे मनुष्य साधुनो धर्म पाळवा समर्थ नथी, ते गृहस्थ धर्म पाळवाने प्रविणता राखे, तेने समकिनसहित श्रावकनो दयाधर्म बारव्रतरूप जीवने राखवा माटे वीतरागे कह्यो छे. लोक पण लक्ष्मीने विषे विविध प्रकारना भला उपाय प्रत्ये शुं नथी करता? जेम नागरवेलथी पान वेगळां छे, पण नागरवेल छेदवाथी पान तुरत सुकाइ जाय छे, तेम दया विना सघळो धर्म अवश्य थोडा काळमांही नाश पामे छे. एटला माटे भो! भव्यो! बीजुं सर्व छांडीने दयाधर्मनुंज आराधन करो; प्रमाद मुकीने दया धर्म आराधो, एवी गुरुनी देशना सांभळीने हरिबळे पोताना गुरु पासेथी समकित सहीत श्रावकनां अणुव्रत आदर्यां, तेमज शेष बीजां व्रत पण यथाशक्तिए लेइने पोतानी स्त्रीओ सहित घेर गयो; जेम

दरिद्री कल्पवृक्षने पामे ने हर्षवंत थाय तेम हरिवळ श्रावकना धर्मनी प्राप्ति थवाथी हर्षवंत थयो. पोताना देशने विषेअमारीनो पडह वजडाव्यो, ने सात व्यसनने छांडयां. ते सात व्यसन कहेवां छे? तो के जे व्यसनोमां जगत सर्व रची रह्युं छे, एवां सात व्यसन ते सात नरकनां आपनारां छे, तेने पोताना देशमांथी बहार काढयां. वळी अभ्रतना तुंबडे करीने घणा जगतना जीवना रोग टाळीने उपगार कर्या. इत्यादिक अगणित पुन्ये करी, न्याय निपुणताए करी धर्मनुं जे एक छत्र राज्य तेने हरिवळ पाळतो हवो. एवी रीते जातथी, करणीथी, संगतिथी, कुळमर्यादांथी जो पण ए हरिवळ हलको हतो, ता पण जुओ एक दयाधर्मना प्रतापथी राजा थयो; माटे कुळ, जात विगेरेनुं कांइ पण कारण नथी.

हवे हरिवळे पोतानी पहेली स्त्री माछणने तेडावी शिखामण दइने प्रतिबोधी; पछी संसारना सुख भोगवतां घणो काळ गयो, एटले वळी गुरु सांभर्या, तेथी सुसमसमय सरिखो एवो घणो उत्तम समय ए हरिवळने थये थके ते अवसरने जाणीने आगमना जाण जे गुरु ते पण ते वखते नगरमां आव्या, ते मोटा पुजनीयनुं आगमन सांभळीने हरिवळ घणो खुशी थतो थको चतुरंगिणी सेना लेइने गुरुने वांदवा गयो; त्यां गुरुने वांदी यथोस्थित स्थानके उपदेश सांभळवा बेठो. हवे गुरु कहे छे केः—हे राजन! तुं जीवदयाथकी आ सर्व रुद्धि पाम्यो; एम एक जीव उगार्याथी एटलुं फळ तने थयुं; तो जो सर्व जीवने उगारे तो तुं मोक्षनुं सुख पामे. ते सर्व थकी जीवदया तो केवारे पळे? तो के ज्यारे चारित्र लीये

त्यारे पछे. श्रावक धर्मने विषे तो मात्र सवाविशानी दया कही छे, परंतु साधुने वीसवसानी दया कही छे, ते अधिकार पुर्वे कह्यो छे. एटला माटे तुं हवे यतिधर्म अंगीकार कर, के जे थकी दुःखे जीतीये एवो जे मोह तेने हणीने पोतानुं आत्मीक राज्य ले. एवो गुरुनो उपदेश सांभळीने परम वैराग्यवंत एवो हरिबळ घेर आवीने वडा पुत्रने राज्यपाटे स्थापी पोते त्रण राणी संघाते दीक्षा लेइने महाकाळ जयणाने विषे मन जोडीने दुःकर तप तपी कर्म क्षय करीने शाश्वतां जीहां सुख छे एवा मोक्ष प्रत्ये गयो. एटला माटे भो भव्वो ! ए जीवदयाने विषे हरिबळनुं चरित्र सांभळीने विशेष प्रकारे जीवदया पाळवाने उजमाळ थशो तो परमात्मिक सुख पामशो.

इति श्री जीवदया उपर हरिबळमच्छीनी कथा संपूर्ण

श्री ज्ञानविमलसूरी कृत नवपदजीनी पांच सज्झायो.

॥ प्रथम अरिहंत पदनी सज्झाय ॥ नणदलनी देशी ॥

वारिजाउं अरीहतनी. जेहना गुण छे बार ॥मोहन०॥ प्रातिहारिज आठ छे, मुळ अतिशय छे च्यार ॥ १ ॥वा० ॥ वृक्ष अशोक कुसुमनि वृष्टी, दीव्यध्वनीवाण ॥ मो०॥ चामर सिहांसन दूदूभी, भामंडल छत्र वखाण ॥ मो० ॥ २ ॥ वा० ॥ पूजा अतिसय छे भलो, त्रिभुवनजनने मान ॥ मो० ॥ वचनातिसय जोजनगामी, समजे भवि असमान्य ॥ मो० ॥ ३ ॥ वा० ॥ ज्ञानातिसय अनुत्तर सुरतणा, शसय छेदणहार ॥ मो० ॥ लोकालोक प्रकाशता, केवल ज्ञानभंडार ॥ मो० ॥ ४ ॥ वा० ॥ रागादिक अंतररिपु, तेहनो कीधो अत ॥ मो० ॥ जिहां विचरे जगदिश्वरु, तिहां साते इति समंत ॥ मो० ॥ ५ ॥ वा० ॥ एहवापायपगमनो, अतिसय

अति अद्भूत ॥ मो० ॥ एहनी सेवा सारतां, कोडी गमे पूरहूंत ॥ मो० ॥ ६ ॥ वा० ॥ मारग श्री अरिहंतनो, आदरिए गुणगेह ॥मो०॥ च्यारनिखेपे वांदीये, ज्ञान विमलगुण गेह ॥मो०॥७॥वा०॥

॥ सीद्धपदनी सझाय बीजी. ॥

॥ अलबेला होलिहलकडेरे ॥ ए देशी ॥

नमोसिद्धाणं बिजेपदेरे लाल, जेहना गुण छे आठरे हुंवारीलाल ॥ शुकल ध्यान अनले करी रे लाल, बाल्या करम कठोररे हुवारिलाल ॥ नमो०॥ १ ॥ ज्ञानावरणी क्षय करे रे लाल, केवल ज्ञान अनंतरे हुंवारीलाल ॥ दर्शनावरणिक्षय थयारे लाल, केवलि दर्शन हूंतरे ॥ हूं ॥ नमो०॥२॥ अक्षय अनत सुख सहजथीरे लाल, वेदनी करम नोनासरे हू ॥ मोहनी क्षये निरमलुरे लाल, क्षायक समकित वासरे ॥ हू ॥ ३ ॥ नमो० ॥ अक्षय स्थिति गुण उपन्यो रे लाल, आयुकरम अभावरे ॥हु०॥ नाम करमक्षये निपनोरे लाल, रुपादिक गति भाति भावरे ॥ हूं ॥ नमो० ॥ अगुरु लघु गुण उपनोरे लाल, न रह्यो कोइ विभावरे ॥हूं०॥ गोत्र करमना नासथीरे लाल, निजपर्याय जस भावरे ॥ हूं ॥ ५ ॥ नमो० ॥ अनंतविरज आतमतणुंरे लाल, प्रगट्यो अंतरायनासरे ॥ हूं ॥ आठे करम नासी गयारे लाल, अनत अक्षय गुण वासरे ॥ हूं० ॥ ६ ॥ नमो० ॥ भेद पनर चारथीरे लाल, अनंत परपर भेदरे ॥ हूं० ॥ निश्चयथी वितरागनारे लाल, त्रिकरण करम उच्छेद रे ॥ हूं० ॥ ७ ॥ नमो० ॥ ज्ञानविमलनि ज्योतिमांरे लाल, भासितलोकालोकरे ॥ हूं० ॥ तेहना ध्यानथकी थस्योरे लाल, सुखीया सघला लोकरे ॥ हूं० ॥ ८ ॥ नमो० ॥

आचार्यपदनी सझाय त्रीजी.

॥ शालीभद्र भोगी थयो ए देशी ॥

आचारिआचर ज्योने, त्रीजे पदे धरो ध्यान ॥ शुभ उपदेश प्रह-

पवाजी, कह्या अरिहंत समान ॥ सुरिसर० ॥ १ ॥ नमतां शिव सुख थाय ॥ भव भव पातिक जाय ॥सु० ॥ ए टेक ॥ पंचाचार पलाववाजी, आपणपे पालंत ॥ छत्तीसि छत्रीसे गुणेजी, अलंकृत तनु विलसंत ॥ सुरिसर० ॥ २ ॥ न० ॥ दर्शन ज्ञान चारित्रनाजो, एकेक आठ आचार ॥ बारह तप आचारनाजो, एम छत्रीस उदार ॥ सुरिसर० ॥ ३ ॥ न० ॥ पडिरुपादिक चउदेअछेजि, वलि दश विधि जति धर्म ॥ बारह भावना भावतांजी, ए छत्रीसी.मर्म ॥सु० ॥ ४ ॥ न० ॥ पंचेद्रिदमेविषयथीजी, धारे नवविधि ब्रह्म ॥ पंच महाव्रत पोषताजी, पंचाचारस मर्म ॥ सु० ॥ ५ ॥ न० ॥ सुमति गुपति सुधि धरेजी, टाले च्यार कषाय ॥ ए छत्रीसी आदरेजी, धन धन तेहनिमाय ॥ सु० ॥ ६ ॥ न० ॥ अप्रम ते अरथ भाखताजी, गुणि संपद जे आठ ॥ छत्रीस चउ विनयादिकेजी, इम छत्रिशि पाठ ॥ सु० ॥ ७ ॥ न० ॥ गणधर उपमा दिजीएजी, जुग प्रधान कहाय ॥ भाव चारित्र तेहवाजी, तिहां जीन मारग ठराय ॥ सु० ॥ ८ ॥ न० ॥ ज्ञानविमल गुण राजताजी, गाजे सासन मांह ॥ ते वांदि निरमल करोजी, बोधबिज उच्छांह ॥ सु० ॥ ९ ॥ न० ॥.

उपाध्यायजी पदनी सझाय चोथी.

॥ पांडव पांचे वांदता रे ए देशी ॥

चोथुं पद उवझायनुं, गुणवंतनुं धरो ध्यानरे ॥ युवराजा सम ते कह्या, पद सुरिन समानरे ॥ १ ॥ उ० ॥ जे सूरिन समान व्याख्यान करे, पिण न धरे अभिमानरे ॥ वलि सूत्र अरथनो पाठ दिये, भवि जीवने सावधानरे ॥ २ ॥ अंग इग्यार चउद पूरवने, वलि भणे भणावे जेहरे ॥ गुण पचविस अलंकर्या, दृष्टिवादे अरथना गेहरे ॥ २ ॥ बहू नेहि अरथ अभ्यासे सदामन, धरता धरम ध्यानरे ॥ करे गच्छनिचिंत प्रवर्तक, दीयेथीवरने बहू मानरे ॥ ३ ॥ अथवा अंग इग्यारजे, वलि तेहना बार उपांगरे ॥ चरण करणने

सत्तरि, जे धारे आपणे अगरे ॥ ४ ॥ वलि धारे आपणे अंग पंचां गि, श्रृणते शुध वाणीरे ॥ नयगम भंग प्रमाण विचारने, दाखतां, जिन आणरे ॥ ५ ॥ संघ सकलहित कारिया, रत्नाधिक मुनि हितकाररे ॥ पण व्यवहार प्ररुपना, कहे दस समाचारि आचाररे ॥ ६ ॥ विकारने वारता, महा गुण गेहरे ॥ श्री जिनशासन धर-मधुरा, निरवाहता शुचि देहरे ॥७॥ पचविसि पचविस गुण तणीजे, भाखी प्रवचन मांहेरे ॥ मुक्ताफलनी मालरे, दिपे जस अंग उच्छाहरे ॥ त्रु० ॥ जस दिपे अति उच्छाहेरे, अर्थीह गुणे जीवथी एकतानरे, एहवा वाचकनुं उपमानरे, कह किम तेहथी शुभ ध्यानरे॥८॥इति०॥

साधुजीनी सझाय पांचमी.

राग धन्याश्री ॥ मगधदेसराजग्रहीनगरी ॥ ए देशी ॥

ते मुनिने करु वंदन भावे, जे खटकाय व्रत राखेरे ॥ इंद्रिय पण दमे विषयपणाथी, वलि खंति सुधारस भाखेरे ॥१॥ ते मुनिने करुं वंदना भावे ॥ ए टेक ॥ लोभतणा निग्रहने करता, वलि पडि-लेहणादिक किरियारे ॥ निराशंसयतनाइ बहू पदी, वलि करण शुद्धि गुण दरियारे ॥ ते० ॥ २ ॥ अहनिस संजम जोगसुं जुगत्ता, दुर्धर परीसह सहतारे ॥ मन वचन कायकुसलता जोगे, वरतावे गुण अनुसरतारे ॥ ३ ॥ छंडे निज तनु धरमने कामे, उपसर्गादिक आवेरे ॥ सत्तावीस गुणे करी सोहे, सूत्राचारने भावेरे ॥ ते० ॥ ॥ ४ ॥ ज्ञानदर्शन चारित्रतणा जे, त्रीकरण जोग आचार रे ॥ अंगे धरे निस्पृहता शुधि, ए सत्तावीस गुण साररे ॥ते० ॥ ॥ ५ ॥ अरिहंत भक्ति सदा उपदिसे, वायगसूरीना सहाइरे ॥ मुनि विण सरवे क्रिया, नवि सूजे तिरथ सकल सुखदाइरे ॥ते० ॥ ६ ॥ पद पांचमे इणिपरे ध्यावे, पंचमि गति ते साधेरे ॥ सुखी करे सासन नायक, ज्ञानविमल गुणवाधेरे ॥ ते० ॥ ७ ॥ इति नव पद विषये पांचे सझायो संपूर्ण॥

